

**35 JAAR
Stichting
Lezen**

Interview
Gerlien van Dalen

**Oorlogs
boeken**

over vroeger en nu
van Martine Letterie

Op de cover
**Janneke
Ipenburg**

ambachtelijke
kleurenillustraties

15-18 jaar
**DE ANDER ALS
CADEAU**
Interview
Raoul de Jong

4
**SAMEN OP
WEG NAAR
EEN GELETTERDE
SAMENLEVING**
Interview
Gerlien van Dalen

**INTERVIEW
MICHA HAMEL**
Zoeken naar
wat nieuw is

7
6-12 jaar
Lezen en verder lezen
Voor beginnende lezers

10
0-6 jaar
**We kijken naar
dezelfde maan**
Prentenboeken

12
6-12 jaar
Blikveld

14
6-12 jaar
**'Vluchtelingen zijn
van alle tijden'**
Interview Martine Letterie

16
6-12 jaar
Blikveld

18
12-15 jaar
**Toffe boeken
op het web**
Boekpromotie in
de onderbouw

20
12-15 jaar
Blikveld

22
15-18 jaar
Blik op leesonderwijs
De leescrisis: een
selffulfilling prophecy?

24
15-18 jaar
Blikveld

26
Prikkels
Lang zal ze lezen!

28
Passie voor Taal
Tsead Bruinja

32
Atelierbezoek
Janneke Ipenburg

34
6-12 jaar
Het vak
Leesbevorderaars
over de praktijk

35
Column
Erna Sassen
Gunst

36
Agenda & mededeling
Stichting Lezen

DEEL 1

BELANGRIJKE BAGAGE

Foto: Keke Keukelaar

Stichting Lezen bestaat 35 jaar. Daar besteden we begin april feestelijk aandacht aan op ons jaarlijkse congres Lezen Centraal, dat als thema heeft 'Lezen toen, nu en in de toekomst'. Is er wel reden voor feestelijke aandacht, vraagt u zich misschien af. Zeker wel, denkt u maar aan alles wat er via campagnes en programma's in de afgelopen 35 jaar op het gebied van leesbevordering is gerealiseerd en waarover we u in tijdschrift *Lezen* graag informeren. Maar dat is niet het hele antwoord. Het liefst zouden we alle leesbevorderingsorganisaties, inclusief Stichting Lezen, opheffen bij gebrek aan noodzaak. Maar zover zijn we nog zeker niet. De leestijd, leesmotivatie en leesvaardigheid zijn immers niet op niveau. Hoe zal dat zijn in 2038, als Stichting Lezen vijftig jaar bestaat? We weten niet hoe de wereld en de aandacht voor tekst zich ontwikkelt. We weten wel dat taal ons voornaamste gereedschap is om de wereld

om ons heen te duiden, dat zal niet snel veranderen. Hoe meer woorden je tot je beschikking hebt, hoe beter dat gaat. En we weten: talige geletterdheid gaat vooraf aan digitale geletterdheid. Kunnen lezen met begrip en (culturele) kennis is essentieel, ook in een digitale wereld. Hoe we de komende jaren met die wetenschap omgaan is nu belangrijk. Op de Dag van het Literatuuronderwijs afgelopen november sprak Asis Aynan belangrijke woorden. Hij beschreef hoe hij als tiener het vmbo ervoer, maar ook hoe weinig literatuur en cultuur hij meekreeg en wat hem daarmee onthouden was. En dat is precies wat momenteel onze aandacht heeft. De besprekingen over de curricula, over wat kinderen en jongeren moeten leren (en hoe), zijn nu gaande. Stichting Lezen is daar actief bij betrokken. Taal- en leesvaardigheid blijven belangrijk voor ons denken en doen. Via verhalen, literatuur- en cultuureducatie willen we kinderen intellectuele en culturele baggage meegeven, om hen als talige wezens in staat te stellen om hun persoonlijke wereld en de wereld om hen heen te duiden en kleur en betekenis te geven. Laten we daar flink werk van maken.

Gerlien van Dalen
directeur-bestuurder Stichting Lezen

**“HET LIEFST
Zouden we
STICHTING
LEZEN OPHEFFEN
BIJ GEBREK
AAN NOODZAAK**

LEZEN

Kwartaaltijdschrift voor leesbevordering en literatuureducatie, uitgave van Stichting Lezen.

Professionals en studenten op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie ontvangen Lezen gratis door zich aan te melden via lezen.nl

Redactieadres
Stichting Lezen,
Nieuwe Prinsengracht 89,
1018 VR Amsterdam.
020-6230566
redactie@lezen.nl

Hoofredacteur
Gerlien van Dalen

Eindredactie
Annemarie Terhell,
Eva Gerrits

Redactie
Daan Beeke,
Eva Gerrits,
Mirjam Noorduijn,
Annemarie Terhell,
Desirée van der Zander

**Medewerkers
aan dit nummer**
Jill Heesbeen
Erna Sassen
Michelle Wagenaar

**Ontwerp &
art direction**
Erik olde Hanhof,
Judith Schoffelen

Uitgever
Stichting Lezen

Druk
Zalsman BV

Coverbeeld
© Janneke Ipenburg

Abonnementen
Abonnementenbeheer
adreswijziging, abonneren
of opzeggen tijdschrift
Lezen? Vul het formulier
in op lezen.nl

Voor overige vragen
Abonneeservice
Tijdschrift Lezen
0172 476085 (tijdens
kantooruren) of info@spabonneeservice.nl

© maart 2023
Stichting Lezen.

Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd door middel van enige methode of vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISSN 1570-9698.

De inhoud van Lezen is auteursrechtelijk beschermd. Eventuele rechthebbenden die wij niet hebben kunnen achterhalen, verzoeken wij contact op te nemen met de uitgever.

Projecten met dit icoon zijn mogelijk gemaakt door Stichting Lezen.

@stichtinglezen

lezen.nl

lezen
STICHTING LEZEN

Stichting Lezen is de drijvende kracht achter de leesbevordering in Nederland. Zij genereert kennis over lezen en verbindt partijen die er samen voor zorgen dat kinderen en jongeren goede en gretige lezers worden en blijven.

Samen op weg naar een geletterde samenleving

Tekst
Mirjam Noorduijn
Illustratie
Michelle Wagenaar

Stichting Lezen jubileert. Directeur Gerlien van Dalen staat stil bij de mijlpalen die geslagen zijn sinds 1988, toen het boekenvak besloot tot het opzetten van Stichting Lezen om het opdoemende spook van de ontleding te verjagen. Eerst werden vooral losse initiatieven en campagnes ondersteund, zoals de Prijs van de Nederlandse Kinderjury. Maar tegenwoordig is Stichting Lezen een professioneel kenniscentrum dat met het veld doelgericht gestructureerde leesbevorderingscampagnes en -programma's ontwikkelt en inzet: 'Dat begint nu echt zijn vruchten af te werpen.'

Gerlien van Dalen hoeft niet lang na te denken: hét sleuteljaar in de 35-jarige geschiedenis van Stichting Lezen is 2005. Dat is het jaar waarin op verzoek van de overheid een onderzoekspoot werd opgericht en de stichting van het platform voor leesbevordering dat het sinds 1994 was, veranderde in een kenniscentrum voor leesbevordering en literatuureducatie. Van Dalen: 'Je kan natuurlijk allerlei aanbevelingen doen en campagnes verzinnen om het lezen bij kinderen en jongeren te stimuleren, maar zolang je niet voldoende weet over de oorzaken van ontleding en wat wel en niet effectief is als je het over leesbevordering hebt, dan is het uiteindelijk een moeilijke opgave om het tij te keren. Want hoe overtuig je anderen – ouders, onderwijs, overheid – ervan dat de veranderingen die je wilt bewerkstelligen zinvol en nodig zijn als je dit niet met feiten kunt onderbouwen?'

Zo'n koerswijziging is natuurlijk niet van de ene op de andere dag gerealiseerd.

'Die onderzoekspoot begon kleinschalig. Er was één medewerker. En daarnaast was Dick Schram als eerste bijzonder hoogleraar aan de Vrije Universiteit Amsterdam voor Stichting Lezen aangesteld. Het was een begin. Er was een jaarlijks wetenschappelijk congres en er verschenen diverse onderzoekspublicaties. Maar sinds ik er ben – in 2009 werd ik directeur – heeft

Stichting Lezen als kenniscentrum veel meer vorm gekregen. Mijn visie was: zodra we meer inzicht hebben in hoe lezen werkt, waarom het ene kind wel en het andere niet leest en wat docenten hieraan zouden kunnen en moeten doen, alleen dan kun je samen met het veld effectieve leesbevorderingsstrategieën ontwikkelen, en campagnes en programma's opzetten. Nu, anno 2023, kan ik zeggen dat dit goed gelukt is. We hebben geschikte specialisten en onderzoeksmedewerkers aangetrokken en ons wetenschappelijk netwerk is enorm versterkt. Zo hebben we heel veel kennis over lezen vanuit heel verschillende wetenschappelijke perspectieven kunnen verzamelen. Sinds 2011 maakt de digitale *Leesmonitor* dit toegankelijk voor een breed publiek, dus iedereen kan eruit putten. Ook belangrijk: het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap erkent ons ondertussen als kenniscentrum en vraagt ons regelmatig om input en advies.'

Maar tot welke concrete en succesvolle campagnes en programma's heeft die kennis geleid?

'Dan moet ik terug naar 2008. Toen heeft OCW Kunst van Lezen in het leven geroepen, dat sinds 2016 trouwens onderdeel is van het kabinetsbrede actieprogramma *Tel mee met Taal*. Vanuit het besef dat er nu echt stevig in leesbevordering moest worden

geïnvesteed, kreeg Stichting Lezen de opdracht dit programma te coördineren en in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek vorm te geven. BoekStart, waarbij jonge ouders via de gemeente waar ze wonen een koffertje met twee boeken krijgen en een bon om hun baby lid van de bibliotheek te maken, en de Bibliotheek *op school* zijn daaruit direct voortgekomen. We wisten heel goed welke randvoorwaarden nodig waren voor een effectievere leesbevorderingsaanpak op kinderdagverblijven en scholen. Daaraan koppelden we de vraag: wat kan de bestaande infrastructuur hierin betekenen? Zo kwamen we uit bij de bibliotheken: die moesten zo innoveren dat leesbevordering hun kernactiviteit zou worden. De manier waarop daar toen over is nagedacht had de toekomst in zich. Ondertussen bereiken we met BoekStart al meer dan veertig procent van de baby's. En meer dan de helft van de basisscholen is aangesloten bij de Bibliotheek *op school*. Ook heeft het programma zijn intrede gedaan op vmbo's en andere middelbare scholen, in het praktijkonderwijs en op pabo's.

Dus BoekStart en de Bibliotheek op school springen eruit als succesprogramma's?

'Ja - uit onderzoek blijkt dat ze werkelijk effect hebben. Baby's ontwikkelen al jong een grote woordenschat en leren daardoor weer makkelijker en beter

lezen als ze oud genoeg zijn om naar school te gaan, waar de leerkracht het lezen verder moet stimuleren. De leesbevordering heeft trouwens wel een ander accent gekregen. Toen Stichting Lezen begon, lag de nadruk nog meer op het willen, op het aanwakkeren van de leeshonger van kinderen door ze in aanraking te brengen met mooie boeken. Door de zorgen die er ook vanuit de politiek zijn over de toename van laaggeletterdheid en de lage leesmotivatie, draait leesbevordering nu meer om het

kunnen lezen. Dat moet op orde zijn, anders pakken kinderen überhaupt geen boek. Daarna volgt pas het willen lezen, dan het blijven lezen en tot slot het beter lezen. Daarbij is er absoluut nog steeds gerichte aandacht voor literatuur en mooie boeken. Binnen de leesbevorderingsaanpak staan juist rijke teksten die aanzetten tot denken, analyseren en reflecteren steeds meer centraal. Vanuit de Bibliotheek *op school* is daar ook structurele aandacht voor, via de collectie die de bibliotheken met de scholen samenstellen en de expertise van de leesconsulenten die de scholen kunnen helpen met hun leesbeleid en leeslesideeën. Eigenlijk kun je zeggen dat de Bibliotheek *op school* een randvoorwaarde voor goed leesonderwijs is.'

“
Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap erkent ons ondertussen echt als kenniscentrum

BoekStart en de Bibliotheek op school benadrukken het belang van de doorgaande leeslijn. Wanneer raakte het idee dat je de jeugd ononderbroken met lezen in aanraking moet brengen in zwang?

'De gedachte dat je kinderen vanaf nul tot achttien moet begeleiden met lezen, was er al heel lang. Aanvankelijk werden er vanuit de doorgaande leeslijn voor iedere leeftijdsgroep campagnes opgezet. Een aantal daarvan loopt nog steeds. Zo bestaat De Nationale Voorleeswedstrijd voor groep zeven en acht van de basisschool al dertig jaar, de Jonge Jury waarbij jongeren uit de ►

35 JAAR STICHTING LEZEN

De mijlpalen

“ De Bibliotheek op school is een randvoorwaarde voor goed leesonderwijs

onderbouw van het middelbaar onderwijs hun favoriete jeugdboek kiezen vijftientig jaar en De Nationale Voorleesdagen twintig jaar. Deze drie jubilerende campagnes laten zien dat Stichting Lezen het belang van de doorlopende leeslijn altijd heeft onderkend, al is het is natuurlijk wel zo dat ze sinds hun start zijn veranderd. Sinds we een kenniscentrum zijn, worden ze veel meer ondersteund door wetenschappelijk onderzoek en vormgegeven vanuit vragen als: wat speelt er binnen welke leeftijdsgroep en wat zijn sleutelmomenten om interventies te plegen, zodat je die kinderen effectief aan het lezen houdt? Daarnaast onderzoeken we wie we bereiken en of dit ook de groepen zijn die we willen bereiken.’

Heb je een voorbeeld van zo’n verandering?

‘Zeker – zo maken we bij De Nationale Voorleesdagen sinds een jaar of vier heel bewust vertalingen van het Prentenboek van het Jaar, in het Arabisch, Turks en Pools – en dit jaar was er ook een vertaling in het Oekraïens. Dat boek, dat door deskundige bibliotheek-

medewerkers wordt gekozen, krijgt tijdens de Voorleesdagen ontzettend veel aandacht, op peuterspeelzalen, basisscholen, in bibliotheken en boekhandels, om het voorlezen van jonge kinderen te stimuleren. Zonder die vertalingen kunnen de mensen die het Nederlands niet beheersen, niet participeren in de campagne. Die groep bereik je dan niet, terwijl uit onderzoek blijkt dat als kinderen een goede woordenschat in hun moedertaal opbouwen, ze makkelijker een tweede taal aanleren, doordat ze al weten hoe het is om bepaalde concepten – een tafel, stoel, kast – in woorden te vangen. Bovendien betrek je met die vertalingen ouders direct bij het lezen van hun kinderen, en maak je zo sterkere leesbevorderaars van ze. Het is essentieel dat ouders een talige omgeving voor hun kinderen creëren door voor te lezen en te praten over de inhoud van de boeken. Als dat in de moedertaal beter kan dan in de taal van het land waar ze wonen, moet je dat stimuleren.’

Het is duidelijk: na 35 jaar kunnen het onderwijsveld, de letterenwereld en de overheid niet meer om Stichting Lezen heen. Wat is de opgave voor de toekomst?

‘We zullen ons nog meer op het realiseren en borgen van effectief leesonderwijs moeten richten. Dat BoekStart en de Bibliotheek op school randvoorwaarden daarvoor zijn, is inmiddels echt tot de politiek gedrongen. Vanuit het Masterplan basisvaardigheden, dus vanuit onderwijsmiddelen, hebben we nu een flink bedrag gekregen om nog meer scholen, kinderdagverblijven en vmbo-scholen te voorzien van BoekStart en de Bibliotheek op school. En wat fantastisch is: de bibliotheken zijn met aantallen aan te sluiten scholen en dagverblijven gekomen die ver boven onze streeftallen liggen. Dan zie je: als de financiële middelen er zijn, blijkt het veld er klaar voor. Het gaat nu om een eenmalige financiële impuls; daar ben ik ontzettend blij mee, en dat zie ik ook als een mijlpaal. Maar die moet wel nog steviger in de grond worden geslagen. Eigenlijk heb je wel 150 miljoen per jaar nodig om alle kinderdagverblijven, basis- en middelbare scholen, mbo’s en vervolgopleidingen van een behoorlijke bibliotheek te voorzien. Dat is veel geld,

maar niet als je weet hoe groot het effect daarvan zal zijn: een goed functionerende democratische rechtsstaat kan niet zonder goed lezende en denkende burgers. De urgentie hiervan moet nog duidelijker worden. Dat betekent dat Stichting Lezen de kennis over lezen en de effectiviteit van de programma’s nog beter en op meer plekken zichtbaar moet maken. We moeten blijvend zoveel mogelijk kennis vergaren en delen, en zoveel mogelijk acties in gang blijven zetten, samen met relevante partijen. Het is daarom mooi dat steeds meer organisaties uit de letteren-, boeken- en onderwijswereld zich aansluiten bij de Leescoalitie die we in 2012 hebben opgericht, wat ik niet mag vergeten te noemen als mijlpaal. Vorig jaar zijn de Nederlandse Taalunie, en de Schoolschrijver en Schrijverscentrale toegetreden. Zo bundelen we onze krachten om zoveel mogelijk mensen aan het lezen en voorlezen te krijgen, en hopen we gezamenlijk bij te dragen aan een geletterde samenleving.’ ●

Geschiedenis in vogelvlucht en alle campagnes op een rij

Stichting Lezen is in 1988 opgericht om de leescultuur in het algemeen te stimuleren. Dit gebeurde op initiatief van onder andere de Nederlandse Boekverkopersbond, het Nederlands Bibliotheek en Lector Centrum en de Koninklijke Nederlandse Uitgeversbond. In 1994 werd Stichting Lezen op advies van de Raad voor de Kunst door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aangewezen als landelijk platform voor leesbevordering. Vanaf 2005 heeft Stichting Lezen zich ontwikkeld tot het professionele kenniscentrum voor leesbevordering en literatuureducatie dat het nu is. In 2009 werd Stichting Lezen onderdeel van de culturele basisinfrastructuur en is ze sindsdien verzekerd van overheidssteun. Een belangrijk onderdeel van de activiteiten van Stichting Lezen zijn de campagnes voor de diverse leeftijdsgroepen. Dit zijn, naast BoekStart en de Bibliotheek op school (langlopende programma's), De Nationale Voorleesdagen, De Nationale Voorleeswedstrijd, Read2Me! en Pabo Voorleeswedstrijd, de Jonge Jury en De Inktap, de Boekenweek van Jongeren en De Weddenschap. Sinds 2013 wordt er een Kinderboekenambassadeur benoemd. En om het jaar wordt de Scriptieprijs Leesbevordering uitgereikt. lezen.nl/activiteiten

IN DE BEPERKING TOONT ZICH DE MEESTER

LEZEN & VERDER LEZEN

Literatuur op kindermaat

**Vos en Haas;
Het grote groeiboek**
Sylvia Vanden Heede
& Thé Tjong-Khing (ill.)
Lannoo, € 25,99

6+

Tekst Mirjam Noorduijn

Pluk en Pluis – de weg naar terug

Mathilde Stein
Lemniscaat, € 15,99

7+

Pluis is een goeie dikzak. Pluk is een langharige durfal met een crimineel verleden. Samen storten de 'caafboys' zich in een voortrazend avontuur, waarin Pluis ontdekt hoe grenzeloos de wereld is en Pluk zijn angsten onder ogen ziet. Geestig en spannend eerste lezersboek. Stein maakte zelf de springerige cavia-illustraties met oranje steunkleur.

Al vijftientwintig jaar bewijzen Sylvia Vanden Heede en Thé Tjong-Khing met hun eerste lezersboeken over Vos en Haas dat literatuur op kindermaat bestaat. In Vos & Haas; Het grote groeiboek zijn drie keer drie verhalen op drie (AVI-)leesniveaus gerangschikt.

Frustratie: dat was de kiem van het eerste boek van Vos en Haas (1998). Vanden Heede wond zich op over de ongeïnspireerde eerste lezersboekjes die haar dochter kreeg voorgeschoteld, met zinnnetjes als 'de mus zit op het dak en de aap zit in de ton'. Dat moest anders. Ook met eenvoudige woorden moet je een volwaardig verhaal kunnen schrijven, zolang het maar vaart en humor heeft, en echte hoofdstukken met cliffhangers, vond ze.

Ondertussen weten we dat ze gelijk heeft: de meermaals bekroonde Vos en Haas-boeken zijn puur leesgenot, ongeacht je leeftijd. Dat komt onder andere omdat Vos, Haas en ook Uil echte persoonlijkheden met herkenbare emoties zijn. Zo is het zeer invoelbaar dat uil in 'de wind valt aan' (het openingsverhaal in *Het grote groeiboek*) boos is op de wind die 'oe, hoe, oehoe!' loeit: 'ik ben de uil hier', roept uil ontstemd, 'ik roep oehoe! / dat is mijn taak.' Niet minder treffend is hoe zijn boosheid vervolgens in angst verandert als de wind een storm wordt: 'er brak een tak! / en het was de wind / die dat deed! / o!' Zal uil zijn boom nu omwaaien?

Ontegenzeggelijk dragen ook de slimme taalspeltjes, de effectieve typografie en humor bij aan de kracht van de verhalen. Neem *Een ei op de ezel*, dat met hoofdletters en complexere zinnnetjes ongemerkt een stapje moeilijker is dan *de wind valt aan*: de hilarische misverstanden stapelen zich op wanneer Vos en Haas bij de boom van uil een bord zien hangen met daarop de tekst 'Kom en keik naar mijn kunst.' Niet alleen ontstaat er discussie over 'de ei' op het bord (want het is toch 'het ei op het bord'), maar ook over de ezel van uil die geen ezel is, en de vraag wat kunst eigenlijk is. Onmisbaar daarbij zijn de levendige illustraties van Thé die de dieren met veel emotionele expressie verbeeldt. Wie Vos en Haas ontmoet, wordt beslist een lezer.

Een boek over panda's (maar niet alleen)

Joukje Akveld & Dorien Bellaar (ill.)
Volt (BAM!), € 10,99

6+

Hoera! Eindelijk is er een non-fictieserie voor beginnende lezers: 'BAM! Ik lees'. In dit deeltje (van de eerste zes) schrijft Akveld, zoals de titel al verradt, niet alleen over de panda, maar bijvoorbeeld ook over de sneeuwluipaard die wel zin heeft in een hapje zwart-witte beer. Zal hij zijn prooi vangen, of...? Speels geschreven en geïllustreerd.

Wolvenweer

Simon van der Geest
& Karst-Janneke Rogaar (ill.)
Querido (Tijgerlezen), € 13,99

6+

Het zal je maar overkomen als stoere wolf, dat je bij volle maan ineens in een mens verandert. Wolf Iwan is er niet blij mee. En wolvin Masja die wil dat Iwan haar wolf wordt nog minder. Maar als 'weerman' verrast Iwan vriend en vijand. De geestige, levendige illustraties versterken de dubbelzinnige tekst vol woordgrapjes in dit Tijgerlezendeel.

Keizer Ei

Karst-Janneke Rogaar
Kluitman, € 14,99

7+

Heid en Teit gaan samen op reis, waarbij de letter ei hun richting bepaalt. Dit mondt uit in een doldwaas avontuur en verrassend treffen met keizer Ei. Het doel is educatief, maar dat merk je niet: dit boek gaat vooral over wat taal vermag en hoeveel lol je eraan kunt beleven. Rogaars expressieve tekeningen in mosgroen en rood completeren het geheel.

De ander als cadeau

Raoul de Jong schreef het Boekenweekessay *Boto Banja* als vervolg op het succesvolle *Jaguarman*, dat een avonturenroman en hommage aan Suriname in één is. 'Ik wil Nederland een ander bieden die ze nog niet goed kennen.'

“Meer nog dan een schrijver, ben ik een danser”

‘Voor het Boekenweekthema “Ik ben alles” had ik prima over mezelf kunnen schrijven: ik stam af van Surinamers, Chinezen, Fransen, Nederlanders, heb de hele wereld gezien. Maar je wordt pas “alles” als je je verdiept in de ander, zoekt naar wat je gemeen hebt en van elkaar kunt leren. De reacties op *Jaguarman* deden mij beseffen dat er wat dat betreft nog veel werk te doen is. Bij het woord “Suriname” reageren veel mensen al gauw: dat heeft niks met mij te maken. Of: o, de slavernij, moet ik me zeker weer schuldig gaan voelen. Maar dat is niet de boodschap. Die reacties zijn gebaseerd op misverstanden, geboren uit wat we allemaal níet hebben geleerd over de Surinaamse en Nederlandse geschiedenis. Tijdens mijn zoektocht naar Caraïbische schrijvers, naar de blik van een insider op het land van mijn vader, moest ik behoorlijk spitten voor ik ze vond. En toen ontdekte ik een heel universum aan schrijvers: Anton de Kom, Claude McKay, Langston Hughes, Aimé Césaire... De kennismaking via hun boeken met de Surinaamse cultuur, verhalen en tradities, heeft mij enorm verrijkt. Het waren cadeaus waarin die schrijvers de cadeaus van hun voorouders doorgaven: verhalen over krachten die ouder zijn dan de slavernij en op schepen uit Afrika zijn meegekomen. Op mijn beurt geef ik in *Jaguarman* en *Boto Banja* hun cadeaus door.’

In je essay noem je deze schrijvers ‘een genootschap’. Waarom?

‘Hun boeken leerden me dat ze onderdeel waren van een beweging: weliswaar afzonderlijk van elkaar, maar rond dezelfde tijd stapten ze op de boot in Suriname, Noord-Amerika, de Caraïben. Richting het land van de onderdrukter, of terug naar Afrika of naar andere kolonies om te kijken hoe mensen daar de slavernij hadden overleefd. Zelf waren deze schrijvers vrij, maar hun (groot)ouders waren nog in slavernij geboren. Laten we de wereld intrekken, dachten de vrije schrijvers, en vertellen hoe onze vrijheid is bevochten, wat we erover hebben geleerd – wat het

betekent mens te zijn. En laten we er een feest van maken. Ze waren zich bewust van hun unieke perspectief: dat alleen zij konden vertellen hoe het was, zoals alleen iemand die jarenlang in een kelder opgesloten heeft gezeten, kan vertellen hoe dat was, of Madonna wat het betekent om Madonna te zijn – en als je dat leest, kun je ook een beetje Madonna zijn. Ze begrepen: van ons verhaal kan de wereld nog iets leren, zoals wij leren van westerse boeken. Maar het is niet vreemd dat ik lang moest zoeken voor ik hun verhalen vond: ze waren gevaarlijk voor heersende machten, lieten zien waartoe die in staat zijn, hoe rijke mensen rijk zijn geworden. Het werd de schrijvers allesbehalve makkelijk gemaakt: ze werden gevolgd door geheime diensten, uit landen verbannen, stierven in armoede. Toch heeft hun trouw aan zichzelf en de waarheid zin gehad. Hun cadeaus kregen een tweede leven en hebben postuum veel teweeggebracht.’

En waarom noem je hen ‘dansende schrijvers’?

Ze hadden ook met elkaar gemeen dat ze goede dansers waren. Dat past bij Surinaamse helden en intellectuelen. Dansen hielp mensen de slavernij te overleven. Het was niet alleen een manier om geheime boodschappen door te geven; door te dansen kun je ook boven jezelf uitstijgen, voelen dat er meer is – het was een moment waarop ze koningen en koninginnen konden zijn.’

Ben jijzelf lid van het genootschap van dansende schrijvers?

‘Nadat ik werd gevraagd voor het essay, kreeg ik een droom: ik stond in matrozenpak op een boot. Al eerder in mijn leven bleken beslissingen die ik, naar goed Surinaams gebruik, nam op basis van wat ik heb gedroomd, de beste ooit. Ik ben dus gaan zeilen, in de wateren van de Dominicaanse Republiek; intense dagen vol emoties, die spiegelde wat die schrijvers vóór me hadden meegeemaakt, en met een grandioos, dramatisch ongeluk als climax. Het staat allemaal in *Boto Banja* – zo moest het gaan, achteraf bekeken. En meer nog dan schrijver, ben ik een danser. Letterlijk, en het is ook hoe ik me door het leven beweeg. Obstakels probeer ik te zien als uitdaging: dansend eroverheen en er dan een lied van maken. En dat lied schrijf ik op.’ ●

Het Boekenweekessay is gedurende de Boekenweek (van 11 tot en met 19 maart) voor € 5,- te koop in de boekhandel.

BOEKEN WEEK

Prenten
boeken

We kijken naar dezelfde maan

‘Ik ben alles’ is het thema van de Boekenweek 2023, die in het teken staat van identiteit, de zoektocht naar wie we zijn en de verkenning van grenzen. Een mooi thema om ook met jonge kinderen mee aan de slag te gaan, want die ingewikkelde speurtocht begint al vroeg.

‘Je bent alles wat je denkt. Je bent alles wat je voelt. Je bent alles wat je nastreeft, wat je liefhebt, waar je van droomt. Je bent alles,’ zo omschrijft de CPNB het Boekenweekthema. Geen prentenboek dat die woorden zo sprekend verbeeldt als *Alle dieren slapen* van het Noorse duo Kjersti Annesdatter Skomsvold en Mari Kanstad Johnsen. Het is bedtijd voor Bo, maar de fantasie van deze beweeglijke jongen draait nog op volle toeren. Hij trekt zijn been op en is een papagaai, eet bosbessen en verandert in een beer in winterslaap. Met zijn snorkel op kruipt hij de trap op, plonst in bad en drijft op zijn rug als een otter. Zijn moeder gaat liefdevol mee in zijn verbeelding en leidt hem met zachte hand naar zijn bed vol knuffeldieren. Pas wanneer hij zich oprolt als een python krijgt hij slaap. De kleurrijke, naïeve tekeningen nemen je helemaal mee in Bo’s fantasievolle wereld.

Sliertige armen en benen

Het ontwikkelen van zelfbewustzijn begint bij baby’s met het ontdekken van hun handjes en het herkennen van hun eigen gezicht in de spiegel. Als ze wat ouder zijn, volgt er een nieuwe stap: het opmerken van verschillen en overeenkomsten tussen jezelf en anderen. De Finse Liisa Kallio maakte een warm prentenboek voor peuters over die ontdekkingstocht. In *Iedereen* laat ze zien dat mensen kunnen verschillen in lengte, leeftijd, hobby’s en voorkeuren, maar dat iedereen dezelfde emoties beleeft. ‘Iedereen is anders, van iedereen is er maar één,’ jubelt Kallio, terwijl ze een bont gezelschap aan personages met sliertige armen en benen door de lucht laat buitelen. ‘De zon schijnt voor ons allemaal. We kijken naar dezelfde maan.’ Een heel blij en inclusief boek, dat overtuigt door de uitbundige, naïef-krasserige tekeningen.

Blauwe krokodil

De blauwe krokodil uit *Ik blijf als het mag* is op ontdekkingstocht. In luchtig rijm vertelt Herman van de Wijdevan hoe hij terechtkomt in een bos: ‘hij zwom toevallig / voorbij, op een dag / en zei: ik ben moe / ik blijf als het mag.’ Maurice is een zorgeloos, blijmoedig gezelligheidsdier en de dieren vinden het best. Maar als er een storm opsteekt, vlucht iedereen naar zijn hol of nest en blijft Maurice beteuterd

Treffender kun je het diversiteits- denken niet verbeelden

achter. Niemand heeft plek voor hem, overal is het vol. Illustrator Françoise Beck verbeeldt de storm met krachtige krijtstrepen en laat Maurice daarbij flink over de kop gaan, in de top van een boom terechtkomen en met een klap op de grond belanden. Uiteindelijk is mol zo vriendelijk om een flink hol te graven waar ze beiden in passen en eindigt het boek met een tekening waarop de vrienden gezellig een kopje thee drinken in hun nieuwe onderkomen. De blauwe krokodil zit op de grond, de kleine mol op een stapel boeken, om hun nek hangt dezelfde gestreepte sjaal. Treffender kun je het diversiteitsdenken niet verbeelden.

Kastanjepuree

Pluriformiteit is een geliefd uitgangspunt in veel dierenboeken, zo ook in *Edmond in het feest in de maneschijn* van Astrid Desbordes, waarin een verlegen eekhoorn er uiteindelijk in slaagt aansluiting te vinden bij anderen. Buitenbeentje Edmond heeft nogal eigenzinnige hobby’s: hij maakt graag kastanjepuree en werkt ‘s avonds aan zijn pompons, waar hij mutsen van naait. Guus de uil is ook een creatieveling en knutselt in zijn hol aan dierenkostuums. Als ze elkaar vinden, overwinnen ze samen hun sociale angst en begeven ze zich in verkleedkleden naar het feestje van Walter de beer. Wat dit vrolijke boek onweerstaanbaar maakt, zijn de tekeningen van de Franse illustrator Marc Boutavant (bekend van de serie *Stinkhond*), die de bosdieren de sterren van de hemel laat dansen. In zijn aanstekelijke retrostijl tekent hij hamster met een Hawaiïrokje, konijn in een verenpak. De vloer is bezaaid met confetti en iedereen mag zichzelf zijn óf in de rol stappen van een ander.

Tekst

Annemarie Terhell

Alle dieren slapen

Kjersti Annesdatter Skomsvold & Mari Kanstad Johnsen (ill.), vertaling Edward van de Vendel. TipToe Print, € 20,99 (2+)

Iedereen

Liisa Kallio, vertaling Hans en Monique Hagen. Querido, € 17,99 (2+) (verschijnt op 4 april)

Ik blijf als het mag

Herman van de Wijdeven & Françoise Beck (ill.). Querido, € 16,99 (3+)

Edmond. Het feest in de maneschijn

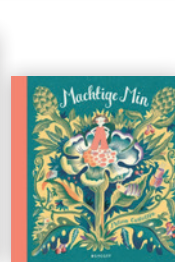
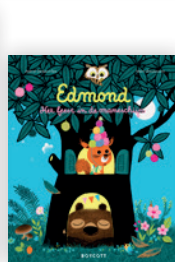
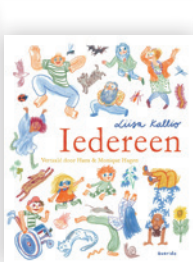
Astrid Desbordes & Marc Boutavant (ill.), vertaling Lidewij van den Berg. Boycott, € 16,95 (4+)

De kleine houten robot en de boomstam prinses

Tom Gauld, vertaling Tjibbe Veldkamp. Lannoo, € 15,99 (4+)

Machtige Min

Melissa Castrillón, vertaling Nicolette Hoekmeijer. Boycott, € 19,95 (5+)

Uit: *Ik blijf als het mag*, illustratie Françoise Beck

Baby in een rozenstruik

Je hoeft als gezin niet op elkaar te lijken om bij elkaar te horen, dat laat Tom Gauld op een originele manier zien in *De kleine houten robot en de boomstam prinses*. De bebaarde koning en de knappe zwarte koningin willen kinderen, maar dat lukt niet. De koning vraagt de koninklijke uitvinder om hulp, de koningin raadpleegt de slimme oude heks in het bos, en zo krijgen ze een duo: een houten robotjongen en een volmaakte, kleine boomstam prinses, die in een houtblok verandert zodra ze in slaap valt. Natuurlijk raken de kinderen elkaar kwijt in dit moderne sprookje, en wel door toedoen van een kobold. Na een lange bootreis naar het

noorden en een bezoekje aan de heks komt alles weer goed, maar niet voordat ze de spookput, de ondeugende elfjes, een drakenei en de baby in een rozenstruik zijn gepasseerd. Tom Gauld laat in zijn stripachtige tekeningen veel ruimte voor fantasie; hoe al die kleine avonturen verlopen mag je als (voor)lezer zelf invullen.

Heldhaftige daden

Op zoek naar jezelf moet je soms grenzen verleggen om te ontdekken wie je bent, daarover gaat het in *Machtige Min* van Melissa Castrillón. Het piepkleine meisje Min is opgegroeid met de sterke verhalen van haar tantes bij het kampvuur. Tijdens een slapeloze

nacht wordt ze opgetild door een uil en weer neergezet in een tuin waar een monster heeft huisgehouden. Daar ontdekt ze dat ze veel meer kan dan ze denkt: konijnenjongen terugvinden, kevers omrollen, sprinkhanen verbinden en ten slotte de strijd aangaan met een enorme kat, die ze met kietelen op zijn rug krijgt. Mins heldhaftige daden krijgen gewicht door de betoverende, expressieve tekeningen. Wie verliefd raakt op Castrillóns eigenzinnige kleurenpalet en haar rijke verbeeldingskracht kan verder lezen in *Gele kajak* en *Lief kleintje*, waarin meer kleine protagonisten op ontdekkingsreis gaan in de wereld (beide met tekst van Nina Laden). ●

Yvonne
JagtenbergBIJ MIJ
THUISSanne
Rooseboom

'Bij mij thuis' wordt het thema van de **Kinderboekenweek 2023**, die daarmee in het teken komt te staan van diversiteit en inclusiviteit. 'Boeken wakkeren het gesprek aan om te vertellen over thuis en zijn een onuitputtelijke bron van verschillende gezichtspunten,' schrijft de CPNB in haar persbericht. Sanne Rooseboom, auteur van de populaire serie

Het Ministerie van Oplossingen, schrijft dit jaar het Kinderboekenweekgeschenk. Tweevoudig Gouden Penseel-winnaar Yvonne Jagtenberg maakt dit jaar het Prentenboek van de Kinderboekenweek. Ook is er weer een samenwerking met Kinderen voor Kinderen; het Kinderboekenweeklied wordt verzorgd door Iven Cudogham. De Kinderboekenweek vindt traditiegetrouw plaats voor de herfstvakantie en gaat van start op **4 oktober** en duurt tot en met **15 oktober 2023**. kinderboekenweek.nl

Media
Ukkie
Dagen

Van **24 tot en met 31 maart** vinden de Media Ukkie Dagen plaats, waarmee Netwerk Mediawijsheid bewustzijn wil creëren op het gebied van mediaopvoeding. Het thema van dit jaar is 'Balans'. Vragen die centraal staan zijn onder meer: hoe ga je om met het mediagebruik van jonge kinderen? Hoe zorg je als ouder of opvoeder voor de juiste balans tussen mediagebruik en andere activiteiten, tussen stilzitten en actief bezig zijn? Kinderdagverblijven, scholen en bibliotheken kunnen aansluiten bij dit thema en hun activiteiten delen op de website. Voorafgaand aan de campagneweek wordt jaarlijks het Iene Miene Media-onderzoek uitgevoerd. Uit de resultaten van 2022 bleek dat mediaopvoeding voor veel ouders van jonge kinderen geen urgent onderwerp is. Een ruime meerderheid ziet vooral de positieve effecten, zoals betere taalontwikkeling, rekenvaardigheid en creativiteit. Zij zijn zich onvoldoende bewust van de schadelijke langetermijneffecten van digitale media, aldus de onderzoekers.

mediaukkie.nl

EEN
IJSBEER
IN DE
TROPEN

Geef een
PRENTENBOEK
cadeau

De campagnetitel van 'Geef een prentenboek cadeau' 2023 is *Kleine ijsbeer. Een ijsbeer in de tropen* van Hans de Beer. Vanaf vrijdag 12 mei is het prentenboek in een speciale editie te koop in de boekwinkel voor € 2,99. *Een ijsbeer in de tropen* is het eerste deel van een twaalfdelige serie over de kleine ijsbeer Lars. Hans de Beer maakte het als afstudeerproject voor de Rietveld Academie, maar in eerste instantie bleek het moeilijk om een uitgever voor zijn boek te vinden. Nadat zijn tekeningen werden geselecteerd voor de tentoonstelling op de internationale kinderboekenbeurs in Bologna had hij succes. *Een ijsbeer in de tropen* verscheen in 1987 en is inmiddels in 35 talen verschenen. Wereldwijd zijn ruim tien miljoen boeken uit de serie verkocht. De missie van 'Geef een (prenten)boek cadeau' is om alle kinderen te laten opgroeien tussen kwalitatief sterke boeken. In 2021 vonden 446.000 boeken hun weg naar kinderen: 200.000 jeugdboeken en 246.000 prentenboeken. Het jeugdboek van dit jaar is *Dolfje Weerwolfje* van Paul van Loon; het lag op 10 februari in de winkel.

geefeenboekcadeau.nl

Blootpad

Theatergezelschap De Witte Pomp speelt de kindervoorstelling *De koning bakt een huis*, naar het prentenboek van Annemarie van Haeringen. Poppenspeler Meike van den Akker en muzikant Joris Erwich brengen daarin binnen een poëtische setting het verhaal van Blootpad tot leven, die het liefst altijd thuisblijft. Hij maakt de hele dag de mooiste potten en vazen van klei die hij opgraft onder zijn huisje. Als er een uitnodiging komt voor het feestje van Olifant, is hij te verlegen om te gaan. Olifant komt verhaal halen en bedenkt een oplossing van klein waarmee Blootpad zijn verlegenheid kan overwinnen. De voorstelling is te zien in verschillende theaters tot en met 26 maart. De speellijst is te vinden op vanaf2.nl.

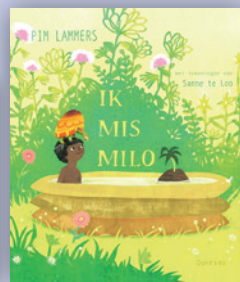
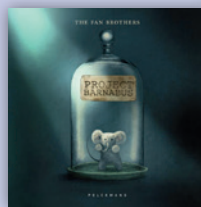
EEN ZOMERSE ZONDAG

Het Kunstmuseum in Den Haag opent op 25 maart de tentoonstelling 'Vlaams expressionisme. Heerlijke herinneringen' waarin de Vlaamse figuratieve schilderkunst uit het begin van de twintigste eeuw centraal staat. De koortsachtige sfeer van het naoorlogse Europa lijkt op het Vlaamse platteland in de jaren 1920 ver weg. Schilders als Gustave De Smet en Frits Van den Berghe vormen de inspiratie voor een nieuwe kunststroming, waarin simplificering van vormen, een sterke nadruk op het landelijke en het simpele, en een verhalende geestigheid worden nagestreefd. Gerda Dendooven maakte het kinderkunstboek bij deze expositie. In *Een zomerse zondag* beschrijft zij een zomerse dag in een Vlaams dorp, waar op de kermis wordt gezwierd, in het café wordt geproost en de zon boven de rivier brandt, terwijl in de lommerrijke tuin schilders theedrinken en het leven en de kunst bespreken.

Een zomerse zondag
Gerda Dendooven.
Leopold |
Kunstmuseum,
€ 16,99

De tentoonstelling
is te zien van
**25 maart tot en
met 20 augustus
2023** in het
Kunstmuseum
in Den Haag,
kunstmuseum.nl

WINNAARS van de LEESPLUIM

DECEMBER

Project Barnabus van The Fan Brothers gaat over een bijzonder dier dat half muis, half olifant is. Als 'mislukt project' leeft Barnabus in het laboratorium onder een stolp. Samen met andere misbakels wacht hij op recycling en besluit hij te ontsnappen. 'Een origineel, verrassend toegankelijk verhaal over mogen zijn wie je bent, waarin veel emoties zichtbaar en voelbaar worden,' schrijft de jury (Pelckmans, 5+).

JANUARI

Milo is diepbedroefd na de dood van zijn schildpad. Hij voelt het gemis in zijn hart, in zijn hoofd, in zijn buik. Van zijn moeder mag hij een ander huisdier uitkiezen, maar zijn eigen schildpad is onvervangbaar. **Ik mis Milo** van Pim Lammers met illustraties van Sanne te Loo won de eerste Leespluim van 2023. 'Dit prentenboek biedt een mooi verhaal om te praten over verdriet en gemis,' aldus het juryrapport (Querido, 4+).

FEBRUARI

In een potje van Deborah Marcero (vertaling Edward van de Vendel) is volgens de jury 'een romantische ode aan het plezier dat je kunt beleven door goed om je heen te kijken en door het delen van herinneringen'. Benjamin verzamelt herinneringen aan alle fantastische dingen die hij heeft gezien en gedaan in zijn potje. Als zijn vriendin Julia gaat verhuizen, stuurt hij haar iets bijzonders: een meteorietregen (Moon, 4+).

OORLOGS- BOEKEN

Martine Letterie

Uit: *Kinderen van ver*
Illustratie
Saskia
Halfmouw

VLUCHTELINGEN ZIJN VAN ALLE TIJDEN

Martine Letterie schreef twaalf historische jeugdboeken over de Tweede Wereldoorlog. Tijdens schoolbezoeken vroegen kinderen haar: waarom schrijf je niet over mijn oorlog? Zo ontstond *Kinderen van ver*, een boek met vluchtverhalen van kinderen uit Syrië en Afghanistan. 'Kinderen die hier als asielzoeker aankomen hebben soms onvoorstelbare dingen meegemaakt. We moeten oog hebben voor hun verhalen.'

'Ik ben altijd met oorlog bezig. Uit historische interesse, maar er zit ook een emotionele verbondenheid bij,' vertelt Martine Letterie in haar huiskamer in Vorden. 'Mijn grootvader Martinus Letterie is tijdens de oorlog weggevoerd en werd in concentratiekamp Neuengamme vermoord. Hij liet een jong gezin achter. Ik ben met dat verhaal opgegroeid. Als kind was dat spannend: een opa in het verzet! Maar toen ik ouder werd, zag ik ook een andere kant. Mijn oma was niet zo'n sterke vrouw, emotioneel een beetje wiebelig. Ze bleef met drie kinderen achter. Vlak voor mijn opa werd opgehaald zei hij tegen mijn vader: "Als er iets met mij gebeurt, dan moet jij voor je moeder zorgen." Ik kan dat nog steeds niet vertellen zonder vol te schieten. Pas toen ik zelf moeder werd, begreep ik wat een impact zijn dood op het gezin heeft gehad, wat dat met mijn vader gedaan heeft. Hij was pas tien toen zijn vader verdween.'

Indische opa

Martine Letterie werd geboren in 1958, een tijd waarin de oorlog lang geleden leek, maar op een vanzelfsprekende manier nog overal op de achtergrond aanwezig was. 'We hadden veel Indische kinderen in de klas. Bij klasgenoten zag ik hoe hun Indische opa altijd in pyjama over de galerij liep, dat was zijn huiskledij. De vader van mijn achterbuurmeisje had aan de Birmaspoorlijn gewerkt – de verhalen waren overal.' Later, toen ze haar man leerde kennen, kwam daar nog een ingewikkeld verhaal bij. 'Mijn man heeft een foute vader – en niet zo'n beetje ook. Op een van

Tekst
Annemarie
Terhell

onze eerste echte dates zei hij: je moet wel iets van mij weten, want dat mag niet tussen ons in staan. Toen vertelde hij dat zijn vader bij de NSB had gezeten. Mijn reactie was: oh, dat is historisch interessant! De Tweede Wereldoorlog oorlog is altijd een rode draad in ons huwelijk gebleven, we raken er nooit over uitgepraat.'

Oorlog zonder vader

Toch was er een flinke hobbel te nemen voor ze zich waagde aan het schrijven over de oorlog, vertelt ze. 'Heel lang heb ik dat niet gedurfd, omdat ik dacht: dat is voor mensen die het echt hebben meegemaakt. De oorlog, daar mocht je niet aankomen, dat was iets hogers. Ik wilde heel graag een boek over mijn vader schrijven, maar ik heb dat wel tien jaar voor me uitgeschoven. Tot mijn man zei: hoor eens, straks is hij er niet meer en heb je spijt. Toen ik eenmaal begon, vond mijn vader het geweldig. Ineens ging de stop eraf. Wel duizend keer heeft hij alles opnieuw verteld. Voor *Oorlog zonder vader* zijn we door zijn straat gelopen, hebben we zijn school bezocht, zijn we de routes nagegaan waar hij op hongertocht had gelopen. Om de haverklap kwam hij hier door de achterdeur binnen en zei: ik heb nog iets gevonden! Toen het boek klaar was kon hij er ineens niet meer van slapen omdat het zo dichtbij kwam. Op zijn verzoek heb ik toen alle namen veranderd.'

Zevenplussers

Later volgden er meer oorlogsboeken: over het bombardement op Rotterdam, over de Kristallnacht, over de oorlog in voormalig Nederlands-Indië. Samen met Schrijvers van de Ronde Tafel maakte ze de serie *Vergeten oorlog*, waarin onderbelichte oorlogsverhalen werden uitgewerkt tot jeugdroman. Ook de nasleep van de Tweede Wereldoorlog kwam terecht in haar werk. Met Karlijn Stoffels reisde ze naar Ambon om onderzoek te doen voor *Dwars door de storm*, waarin een Moluks gezin na de repatriëring op het Groningse platteland terechtkomt. Toen Herinneringscentrum Kamp Westerbork haar benaderde om een boek te maken voor jongere kinderen, ging ze samen met illustrator Rick de Haas op die uitnodiging in. Ze schreef *Kinderen met een ster*, haar eerste oorlogsverhaal voor zevenplussers. Is oorlog eigenlijk wel zo'n geschikt onderwerp voor jonge kinderen? 'Zeker, de belangstelling is er. Kinderen zijn er nieuwsgierig naar en hebben vragen. Waarom is er niks voor onze leeftijd, willen ze weten. Voor *Kinderen met een ster* hebben we van tevoren heel zorgvuldig onderzocht: welke elementen willen we bespreken, hoe gaan we dat vertellen? Belangrijk is dat je heel dicht bij het perspectief van kinderen blijft, dan kan er veel. Je hoeft echt niet alles, pats, in een keer te vertellen.'

Overvol rubberbootje

Rondom elk nieuw boek maakt Letterie een lesprogramma waarmee ze de klassen ingaat. Tijdens die schoolbezoeken raakt ze vaak met kinderen aan de praat. 'Na afloop kwamen kinderen soms naar me toe

Martine Letterie

(Amsterdam, 1958) groeide op in Voorburg en studeerde Nederlands in Utrecht. Na haar studie werkte ze meer dan twaalf jaar als docent in het middelbaar en beroeps-onderwijs. In 1997 werd ze fulltime schrijfster. Samen met Arend van Dam richtte ze de Schrijvers van de Ronde Tafel op, een genootschap voor schrijvers van historische jeugdboeken. Sinds 2021 is ze voorzitter van IBBY-Nederland. Over de Tweede Wereldoorlog schreef ze onder meer *Oorlog zonder vader* (2008), *Scherven in de nacht* (2009), *Wij blijven bij elkaar* (2020). Voor *Kinderen met een ster* (2016) kreeg ze een Zilveren Griffel. Met *Verboden te vliegen* (2019) won ze de Thea Beckman-prijs voor het beste

historische jeugdboek. In *Waarom de maan verdwijnt* (2021) beschrijft ze de oorlog in voormalig Nederlands-Indië door de ogen van een jong meisje. *Kinderen van ver* met illustraties van Saskia Halfmouw verscheen eind 2022 bij uitgeverij Leopold.

met de vraag: heb je zelf een oorlog meegemaakt? Dan zei ik: nee, en zeiden zij: nou, ik wel. Dat bleef kriebelen. Ik dacht: waarom ken ik hun verhalen niet? Het idee om over deze kinderen te schrijven sudderde al een jaar in mijn achterhoofd. Tijdens corona legde ik dat idee voor aan een klas in Best. Zij zeiden: wij willen wel helpen. Ik heb een aantal kinderen uit deze klas geïnterviewd en ben daarna ook naar andere scholen gegaan. De verhalen die loskwamen waren onvoorstelbaar. De een vertelde hoe zijn gehandicapte broertje door zijn zus de Syrische grens over was gedragen. De ander over zijn overtocht naar Griekenland op een overvol rubberbootje, en dat er een vrouw tegenover hem zat met een baby in haar armen die al dood was. Op basis van wat zij mij vertelden schreef ik *Kinderen van ver*. De vier personages in dit boek bestaan niet echt, ze zijn een mix van karakters. Ik heb hun belevenissen gebaseerd op wat kinderen mij hebben verteld. Sommige verhalen waren zo heftig, die heb ik uit het boek gelaten.'

Twee werelden

Vonden de kinderen het moeilijk om haar over hun vlucht naar Nederland te vertellen? 'We deden de interviews in kleine kring, dat ging heel goed. Kinderen leven in twee werelden, merk ik. Ze hebben het er niet over met elkaar, en ook niet in de klas. Daar zijn ze aan het werk. Maar ze dragen hun geschiedenis wel met zich mee, ze worden erdoor bepaald. Ik merkte dat er tijdens die gesprekken ook het gevoel loskwam: het is belangrijk dat anderen dit weten. Mensen lachten ons uit, ze denken allemaal dat we hier voor de lol komen. Ik heb zes maanden gelopen hoor! zei een van hen. Ook om die reden is het belangrijk dat we deze kinderen zien, dat we hun geschiedenis leren kennen. Vluchtelingen zijn van alle tijden, maar we behandelen ze nog net als toen. Dat is een boodschap die je ook uit mijn andere boeken kunt halen, zoals bijvoorbeeld *Scherven in de nacht*. In *Kinderen van ver* heb ik het dichterbij willen halen, explicieter willen maken. Ik hoop dat jonge lezers door zo'n verhaal later betere en genuanceerdere volwassenen worden. Dat ze anders gaan denken over vluchtelingen en niet klakkeloos hun ouders napraten of denken: laat die vluchtelingen bij het asielzoekerscentrum maar buiten slapen.' ●

“Over de oorlog durfde ik niet te schrijven”

Foto: W.J. Ritman, © Onbeperkt lezen

LANDELIJK LEESFEEST

Op 15 april verwelkomt het 'Landelijk leesfeest voor kinderen met een visuele beperking' blinde en slechtziende kinderen in het Beatrixtheater in Utrecht. Het doel is om leesplezier te bevorderen bij visueel beperkte kinderen tussen vier en veertien jaar. Er zijn optredens van jeugdschrijvers en voor de jongste kinderen is er een poppentheater. De Waanzinnige Podcast is aanwezig om kinderen te bevragen over hun lievelingsboeken. Alle kinderen krijgen tijdens het leesfeest een lunch en na afloop een boek in aangepaste versie cadeau. De feestdag wordt gratis aangeboden aan kinderen met een visuele beperking; ook begeleiders en eventuele broers of zussen zijn welkom.

Aanmelden kan via info@onbeperktlezen.nl of via het aanmeldformulier op onbeperktlezen.nl

DE BOON

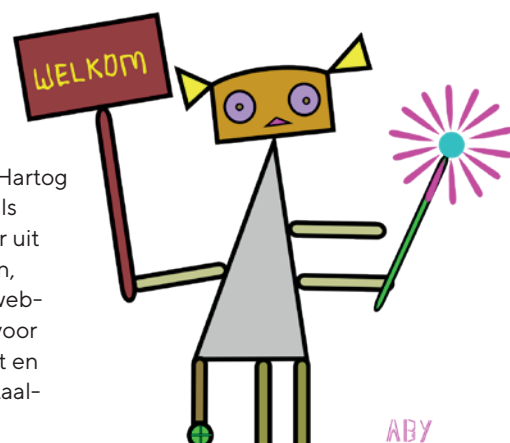
De Boon is de nieuwe Vlaamse literatuurprijs die vorig jaar voor het eerst werd uitgereikt. In de categorie kinder- en jeugdliteratuur won de Vlaamse schrijver-illustrator Pieter Gaudesaboos zowel de jury- als de publieksprijs met zijn prentenboek *Een zee van Liefde* (Lannoo). Voor de editie van 2023 zijn door een vakjury opnieuw vijf titels genomineerd: **Misjka** van Edward van de Vendel en Anoush Elman met illustraties van Annet Schaap, een aangrijpend verhaal over een Afghaans vluchtelingenmeisje en haar konijn (Querido); het mysterieuze winterverhaal **Morris** van Bart Moeyaert met sprookjesachtige tekeningen van Sebastiaan Van Doninck (Querido); het fantasierijke avonturenverhaal **Mot en de metaalvisser** van Sanne Rooseboom met illustraties van Sophie Pluim (Unieboek | Het Spectrum); het alom bejubelde **Patroon** van Marco Kunst (Gottmer) over een tiener die per ongeluk zijn beste vriend vermoordt; en het gelaagde prentenboek **Schildpad en ik** van Marit Törnqvist over liefde en migratie (Querido).

Op **30 maart 2023** wordt bekendgemaakt welk boek de juryprijs (€ 50.000,-) en de publieksprijs (€ 5.000,-) wint. De Boon wordt gefinancierd door de Vlaamse overheid en wil literatuur in Vlaanderen zichtbaar en vanzelfsprekend maken. boon.be

Taalspeler

Schrijver Aby Hartog verzamelde op Taalspeler.nl verschillende korte, uitdagende taalspelletjes die makkelijk inzetbaar zijn in de klas. 'Taalspelletjes zijn leuk om te doen,' schrijft Hartog. 'Ze dragen ook bij aan de woordenschat, bevorderen taalcreativiteit, kunnen gebruikt worden bij grammatica- en spellingsonderwijs, versterken de saam-

horigheid, en nog heel erg veel meer. Ze kunnen ingezet worden als ijsbreker, kennismakingsspel, tijdvuller, energizer, als kern van een les, of als opmaat naar of onderdeel van schrijfopdrachten.' Hartog sprokkelde spelletjes met namen als 'woordkruis' en 'klinkeren' bij elkaar uit allerlei bronnen, waaronder boeken, lesmethoden, taaltijdschriften en websites. Taalspeler is vooral bedoeld voor docenten in het primair, voortgezet en NT2 onderwijs, en daarnaast voor taalcoaches en ouders. taalspeler.nl

ABY

POPCORNFEST

Bob Popcorn. Meesterkok
Maranke Rinck & Martijn van der Linden (ill.)
Querido,
€ 14,99 (7+)

Bob Popcorn is geliefd bij beginnende lezers. In Meesterkok, het vierde boek over het heetgebakerde maismanntje, beleeft hij avonturen dicht bij huis en kookt hij een prijswinnend popcorndessert.

Schrijfster Maranke Rinck en illustrator en Kinderboekenambassadeur Martijn van der Linden kwamen op het idee voor Bob Popcorn toen Querido hen vroeg om een Tijgerlezenboek voor beginnende lezers te maken dat zowel grappig als spannend moest zijn. 'We hadden het daarover, terwijl we popcorn aan het eten waren met onze kinderen, vertelt Maranke Rinck. 'Ik pakte een

popcorn uit de schaal en deed alsof het een mannetje was. Ze moesten alle drie lachen. Onze oudste dochter zei: 'Ja, en dan moet je hem Bob Popcorn noemen!'" Intussen is Bob Popcorn aan zijn vierde avontuur begonnen en staat de verhaallijn voor het vijfde boek. 'Dat het een serie zou worden, stond vast, maar na het derde deel moesten we wel even nadenken: lukt dat nog?' vertelt Rinck, 'maar de lezers reageren zo enthousiast, we moesten wel door. Het plezier en de liefde voor Bob, de vrolijkheid, het enthousiasme waarmee ze hem omarmen, dat is echt hartverwarmend. We bezoeken veel klassen, bibliotheken en boekhandels. Dan gaan we samen tekenen en een verhaal schrijven. We praten met kinderen over wat ze lekker vinden, we doen een popcornquiz rondom emoties. We versieren popcornbakjes of koks-mutsen. Dat is altijd een feestje. En natuurlijk signeren we.' 'We krijgen altijd veel reacties op de serie, kinderen delen ons ideeën voor nieuwe avonturen,' zegt Van der Linden. 'Laatst vroeg een jongen of Bob niet met Caramella, zijn popcornvriendin uit Amerika, kon gaan racen.'

EFFECTIEF LEES-ONDERWIJS

Op de basisschool dienen leerlingen verschillende soorten teksten goed te leren lezen en begrijpen. Uit onderzoek blijkt dat niet alle kinderen daarin slagen. Logisch dat de belangstelling bij basisscholen voor een nieuwe leesaanpak groeit. Inzichten uit lees-onderzoek kunnen helpen bij het vormgeven van effectief onderwijs in tekstbegrip. Zo weten we dat leerlingen deelvaardigheden binnen het taal- en leesonderwijs beter in samenhang kunnen aanleren dan los. Dat komt niet alleen hun motivatie, maar ook hun prestaties ten goede. In de brochure **'Effectief onderwijs in begrijpend lezen'** worden achtergronden uit onderzoek en praktische tips beschreven voor leerkrachten in het primair onderwijs. Deze negentiende brochure in de serie Kwestie van Lezen is te vinden op **Lezen.nl**, de website van Stichting Lezen (kijk onder 'publicaties' en vervolgens 'lezen in de praktijk').

Spreekwoordenjacht

Twee zoenende mensen achter een raam staat voor: 'onder de bezem getrouwd zijn'. Een man die een dampende mand tilt 'draagt de dag met manden uit'. In *Rozen voor de zwijnen* bespreekt Ted van Lieshout bekende en minder spreekwoorden aan de hand van het schilderij *Nederlandse spreekwoorden* van Pieter Bruegel de Oude uit 1559. In heldere, aanstekelijke tekstjes neemt hij je mee door het uitbundig geschilderde dorpstafereel en weet hij over elk detail iets te vertellen. De een scheert schapen, de ander varkens; uit hetzelfde gat schijten; twee zotten onder één kaproen – het boek staat vol verdwenen zegswijzen die tot de verbeelding spreken (Leopold, 10+).

YOUNG ADULT

Lezen in de onderbouw

TOFFE BOEKEN OP HET WEB

Tekst
Annemarie Terhell

Hoe krijg je leerlingen in de onderbouw van de middelbare school aan het lezen? Allereerst door te zorgen dat ze een boek vinden waar ze voor warmlopen. Twee nieuwe online tools kunnen daarbij helpen: de dynamische boektrailers van Boek voor Nederlands en de uitgebreide zoekmachine de Boekenvinder van het Literatuurmuseum.

“
**Jongeren
zeiden:
het moet
over ons
gaan**

Het Literatuurmuseum heeft een nieuwe opstelling voor tieners: Back Street. Daarbij is een online zoekmachine ontwikkeld, waarmee jongeren boektitels op maat kunnen vinden: de Boekenvinder. ‘We willen onze impact vergroten,’ vertelt Ingrid Eilander, adjunct-directeur.

Met Papiria heeft het Kinderboekenmuseum, dat met het Literatuurmuseum onder een dak huist, een goedlopende tentoonstelling voor kinderen, maar voor veertien- tot twintigjarigen was er geen aanbod. ‘Dat zat ons dwars,’ vertelt Ingrid Eilander. ‘Wij willen graag alle schooltypes goed kunnen bedienen, van vmbo tot vwo en ook het mbo. Daarom hadden we al jaren het plan om iets te ontwikkelen wat specifiek is gericht op young adult en waarin de verschillende schoolniveaus goed aan bod komen. Voorafgaand aan de plannen hebben we veel gepraat en gebrainstormd met jongeren. Wat in de gesprekken steeds terugkwam waren de opmerkingen: het mag best een beetje rauw zijn, er moet iets te ontdekken vallen, het moet dichtbij staan, en: het moet over ons gaan.’

Belevingswereld

‘Daaruit concludeerden we dat we iets moesten maken wat heel erg in de belevingswereld van jongeren past,’ zegt Eilander. ‘Ze zijn op zoek naar zichzelf, ze hebben behoefte aan een heel andere wereld en sfeer dan de kinderen

“
**Ik doe
waar ik
goed
in ben:
video's
maken**

Docent Nederlands Steven Stavast werkte jarenlang als acteur voor hij de overstap maakte naar het onderwijs. Daar zag hij zijn leerlingen worstelen met het uitkiezen van een boek en realiseerde hij zich: ze hebben hier

hulp bij nodig. Zo ontstond het idee voor Boek voor Nederlands: een website met filmische boektrailers.

Steven Stavast werkt sinds 2020 bij De Werkplaats in Bilthoven, een scholengemeenschap waar vmbo tot gymnasium wordt aangeboden. In de eerste klassen ziet hij zijn nieuwe leerlingen binnenkomen met weinig zin in lezen. ‘Als ik vraag: wie heeft er in de zomervakantie voor zijn plezier een boek gelezen? dan gaan er twee vingers omhoog. Dat is griezelig weinig.’ Tijdens de eerste lockdown, toen het onderwijs online werd gegeven, experimenteerde hij met video's over boeken. ‘Leerlingen moesten in die periode een boek uitkie-

zen voor een opdracht. Normaal gesproken had ik een stapel boeken genomen en daar enthousiast over verteld voor de klas. Nu kon dat niet. Daarom maakte ik met mijn vrouw een serie filmpjes in en om het huis waarin ik steeds vertelde over één boek. Daar werd ontzettend leuk op gereageerd, zowel door leerlingen als door collega's.’

Boekenkast

Terug op school overviel hem de ernst van het probleem. ‘Na de lockdown nam ik mijn leerlingen mee naar de media-theek en zag een complete eerste klas mavo-havo verdwaasd naar de boekenkast staren. Eén dappere leerling pakte een boek, draaide het om, dacht: ja, dan

of volwassenen die het museum bezoeken. Zo werd het idee geboren om tien spellen te ontwikkelen. De naam Back Street verwijst naar de achterafstraten van grote steden. De inrichting is een beetje *grunchy*, via donkere steegjes kom je terecht in tien verschillende ruimtes. De bunker is een escaperoom met spannende verhalen; in het casino kun je gokken op het verhaalverloop van youngadultboeken; in de vintage shop zijn gedichten te vinden en kun je je eigen Insta-poem maken.'

Straatpoëzie

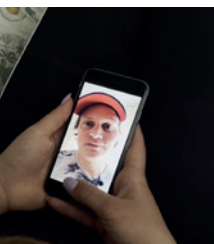
Back Street is gevuld met vierhonderd verschillende youngadultboeken. De titels die je tijdens een klassenbezoek in

de spellen te zien krijgt, zijn aangepast aan het leesniveau van de bezoekende klas. Daarnaast hebben docenten de keuze uit verschillende themalessen, zoals *spoken word*, straatpoëzie of creatief schrijven. Back Street werd aan het begin van dit schooljaar officieel geopend en heeft sindsdien al ruim 2600 scholieren verwelkomd. De reacties zijn positief, vertelt Eilander. 'Na afloop van het bezoek krijgen leerlingen de resultaten van de spellen toegestuurd per email plus een lijst persoonlijke boekentips, gebaseerd op wat ze in de spellen zijn tegengekomen.'

Leestips

Omdat het museum jongeren graag van nog meer leestips wil voorzien, ontstond het idee voor de Boeken-vinder. Met deze online zoekmachine kom je in vijf vragen tot een persoonlijke tiplijst. Eilander: 'De database van de Boekenfinder is gebaseerd op de collectielijsten van de Bibliotheken. We zijn blij dat we met deze zoekmachine bezoekers nu nog meer tips kunnen aanreiken en daarmee het bezoek minder eenmalig maken. Bovendien is de Boekenfinder ook benaderbaar voor jonge mensen die niet in het museum komen. We hopen hiermee onze impact te vergroten.'

deboekenvinder.nl

moet ik die hele achterkant gaan lezen, en zette het gauw weer terug. Toen dacht ik: dit gaat niet vanzelf. Ze hebben hier hulp bij nodig.' Met zijn vriend Bram de Goeij begon hij te brainstormen. 'Ik zag een probleem en wist waar wij goed in zijn: video's maken. Zo kwamen we op het idee om trailers te gaan maken over boeken die wij tof vinden, want zoiets bestaat gewoon nog niet. De meeste content op YouTube over jeugdboeken is vrij saai.'

Bivakmuts

Intussen staan er op de website Boek voor Nederland acht trailers over spannende boeken voor de onderbouw, zoals *67 Seconds* van Jayson Reynolds,

Alaska van Anna Woltz en *Match* van Buddy Tegenbosch. Daarin kruipt Stavast helemaal in de sfeer van het boek en vertelt hij vanuit een lift, met een bivakmuts op of vanaf een voetbaltribune wat dit boek zo spannend maakt en waarom je het echt zou moeten lezen. 'Filmische boektrailers maken is tijdrovend,' vertelt hij. 'We schrijven een script, maken een draaiboek, gaan een dag filmen, dan monteren. We doen het er nu nog naast, we hopen dat we het komend jaar professioneler kunnen oppakken en de website met behulp van subsidie verder kunnen uitbouwen.'

Latino King

Elke maand een nieuwe video, dat

wordt het streven. Stavast: 'We zijn gestart met de doelgroep twaalf tot vijftien jaar. We kiezen laagdrempelige boeken die niet al te psychologisch, maar wel goed en spannend zijn, zodat ook vmbo-leerlingen enthousiast worden. Dat is een groep die veel te vaak over het hoofd wordt gezien. Veel van mijn collega's gebruiken de trailers in de klas en zien hun leerlingen erop aangaan. Laatst kreeg ik een foto door-geappt van vier kinderen die tegelijk *Latino King* aan het lezen zijn. Dan word ik heel blij. Ik hoop dat de combinatie van een aansprekende video en een tof boek leerlingen echt gaat helpen om het lezen te ontdekken.'

boekvoornederlands.nl

NIEUW BOEK

VAN YORICK GOLDEWIJK

Duizend & ik (Ploegsma, 13+) is de nieuwe titel van Gouden Griffel-winnaar Yorick Goldewijk. Dit boek heeft, anders dan zijn voorganger **Films die nergens draaien** (Ploegsma, 10+), een dystopische setting. Goldewijk licht toe: 'Het verhaal zou zich in de toekomst kunnen afspelen, maar het is in elk geval geen verre toekomst. Het sluit eerder sterk aan op onze huidige maatschappelijke ontwikkelingen. Hoofdpersoon is het meisje Acht, dat opgroeit in Surdus, een stad met woontorens zover je kunt kijken, van de zee gescheiden door een honderden meters hoge Wal. In de stad wonen allemaal meisjes als zij en allemaal hebben ze een nummer als naam. Elke dag worden ze onderworpen aan de Principes, een strenge leer die ze voorbereidt op een mysterieus en volgzzaam bestaan voorbij de Wal. Acht heeft lange tijd geleefd in de veronderstelling dat ze vol overgave haar lotsbestemming heeft omarmd, maar er komen steeds meer scheurtjes in haar overtuiging. Als op een dag een van de andere meisjes plotseling oogcontact met haar maakt, begint ze te twijfelen aan alles wat ze is en begint haar keurige, lijdzame bestaan af te brokkelen. Het boek gaat dus over de drang om vrij te kunnen zijn, ondanks allerlei dwingende krachten, om te durven uitkomen voor wie je bent, ook als dat anders is dan van je verwacht wordt.'

Foto: Yvonne Lacet

Foto: Rachel Schraven

Hamlet in Amsterdam Nieuw-West

In 2020 maakte schrijver Abdelkader Benali een radicale bewerking van Shakespeares *Hamlet*. Hij hertaalde de klassieke wraaktragedie tot een meeslepend verhaal over botsende culturen in een totaal gepolariseerde samenleving. De setting is Amsterdam Nieuw-West anno 2023, een klein Dubai aan de Sloterplas, waar bezit belangrijker is dan wie je bent, status wordt afgemeten aan het aantal volgers op Instagram en cokedealers en vastgoedondernemers strijden om de macht. Het enige wat telt is snel succes, onder het motto 'Fake it till you make it.' Wie dit spel niet meespeelt, valt af. In deze eigentijdse bewerking komt Hamlet uit een Arabische familie voor wie *street credibility* en erkenning de belangrijkste waarden zijn. De *rich kid* keert terug naar huis, als zijn vader onder verdachte omstandigheden verdwenen blijkt. Is hij vermoord? Zit hij ondergedoken? Wanneer Hamlet, geholpen door vrienden, zijn vaders verblijfplaats ontdekt, zweert hij wraak. Is hij een killer, of niet? Kan hij trouw blijven aan zichzelf? En zo ja, tot welke prijs? De voorstelling onder regie van Paul Knieriem gaat 18 maart in theater De Sloot (Amsterdam) in première.

Voor meer speeldata en achtergrondinformatie:
toneelmakerij.nl

Jonge Jury Wildcard

voor *Patroon* van Marco Kunst

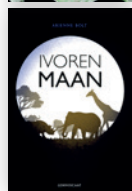
Wie wil stemmen voor de Prijs van de Jonge Jury kan dit doen tot mei. Op de site van de Jonge Jury staat de groslijst met een overzicht van alle oorspronkelijke Nederlands-talige jeugdboeken uit

2022. Uit deze lijst stelde het Jonge Jury Boekengenootschap bovendien een tiplijst van tien titels samen, om het kiezen te vergemakkelijken. De wildcard voor de elfde titel ging naar *Patroon* (Querido, 13+) van Marco Kunst, dankzij de winst van klas 1D van het Rotterdamse Montessori Lyceum van de Jonge Jury Wildcard Wedstrijd.

De keuze voor *Patroon* was niet een vanzelfsprekende, vertelt leerkracht Myrthe Pieterman: 'Eerst hebben de leerlingen de groslijst als huiswerk moeten doorkijken. Daarna hebben ze een pitch voorbereid voor het boek waarvan zij vonden dat we het meesten gebruiken voor de Wildcard Prijs, en

heeft de klas gestemd op de beste pitch. *Patroon* heeft het uiteindelijk gewonnen van de jeugdthriller *Geen weg terug* van Elvin Post (Fontein, 13+, red.), de Young Adult *Ivoren maan* van Arienne Bolt (Lemniscaat, 13+, red.) en *Quotum II: Semper Sol*, de toekomst-roman van Marloes Morshuis (Lemniscaat, 13, red.). De leerlingen vonden het verhaal over Mylo die per ongeluk zijn beste vriend doodt, spannend en zielig tegelijk, en het bevat veel mysteries. Je kan bovendien goed meeleven en je de gebeurtenissen goed voorstellen. Zelf had ik *Patroon* afgelopen zomer gelezen nadat ik er een goede recensie over had gezien. Aan het begin van dit schooljaar heb ik er ook uit voorgelezen: de leerlingen waren dus al enigszins bekend met dit boek. We hebben het overigens niet klassikaal behandeld, al zijn leerlingen door de pitch wel aan het lezen geslagen, zoals dit ook geldt voor de andere titels die zijn gepitcht.'

Voor de overige leestips van het Jonge Jury Boekengenootschap: jongejury.nl/lezen

Mundus College wint Jan van Luxemburg-prijs 2022

De winnaar van de Jan van Luxemburg-prijs 2022 voor leesbevorderings-initiatieven gaat naar het Mundus College. Deze Amsterdamse vmbo- en praktijkschool met een grote afdeling Eerste Opvang Anderstaligen, maakt zich al jarenlang sterk voor het verspreiden van leesplezier. Behalve een in 2015 bekroonde mediatheek (met de Nationale Mediatheektrofee) onderscheidt het Mundus zich door een breed scala aan leesbevorderingsactiviteiten. Zo starten alle leerlingen elke dag met een kwartier vrij lezen, en doet de school mee met projecten als

Een Schrijver in de Klas en *Er was eens*. Daarbovenop stelde het Mundus in 2021 vier leesbevorderaars aan (met NPO-gelden) voor extra leesbegeleiding aan eerstejaarsleerlingen. 'Dit ambitieuze leesbeleid [...] in een omgeving waar lezen voor veel leerlingen niet vanzelfsprekend is, maakt het Mundus tot een waardige winnaar,' aldus de jury. De twee andere genomineerden waren: *Prentenboeken in alle talen*, een project van Stichting VoorleesExpress en uitgeverij Lemniscaat (prentenboeken-inalletalen.nl), en de Nederlandse Wikipediagemeenschap (wikipedia.nl).

Het Jan van Luxemburg Programma vraagt aandacht voor mensen en organisaties die net als Jan van Luxemburg (literatuur-wetenschapper, 1936-2012) liefde voor lezen verspreiden.

ACHTSTE EDITIE LÊSNO VAN START

Afgelopen 11 januari was de feestelijke start van de achtste editie van het Friese leesbevorderings-project LêsNo voor jongeren in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Deze vond plaats op het Marne College in Bolsward. Onder toezicht oog van zo'n tweehonderd leerlingen werden de eerste exemplaren van het speciaal voor LêsNo geschreven boek *Kening fan de cross* overhandigd aan gedeputeerde Sietske Poepjes en Stichting Lezen-directeur Gerlien van Dalen. Schrijver Freddie Scheltema was ook aanwezig. Met een echte crossauto brachten hij en enkele acteurs de boeken naar de leerlingen. Bijzonder aan het boek zijn de illustraties van Monique Vogelsang waarin QR-codes zijn verwerkt die naar filmpjes verwijzen die dieper ingaan op de thematiek en de hoofdpersonages. Het biedt de leerlingen en docenten houvast om in de lessen Fries, maar ook in andere vakken, gericht met het boek aan de slag te gaan. Opdrachten en instructies staan ook op de website (lesno.nl/kening-fan-de-cross-2023). Dit jaar doen er 5704 brugklasleerlingen mee. Dit recordaantal bewijst het succes van LêsNo en het belang dat wordt gehecht aan het bevorderen van de Friese taal. LêsNo wordt mede mogelijk gemaakt door de provincie Friesland en Stichting Lezen.

Interview
Coen Peppelenbos

DE LEESCRISIS: EEN SELFFULFILLING PROPHECY?

Media staan er vol mee: er is een leescrisis onder jongeren – wat te doen? Naar aanleiding van de artikelenbundel *Omdat lezen loont* en andere recente publicaties onderzoekt *Lezen* in een serie gesprekken met onderwijskenners en vakmensen de staat van het middelbaar lesonderwijs. Deel 1: lerarenopleider, schrijver en oprichter van literatuurweblog Tzum Coen Peppelenbos: 'Ik wil niet meehuilen met de wolven in het bos.'

'Kun je na dertig jaar als lerarenopleider nog steeds positief zijn over het vak literatuur?' Deze vraag staat op de achterflap van het nieuwe boek van Coen Peppelenbos *Moeten we dit weten voor de toets?*, en zijn antwoord daarop luidt volmondig: ja. 'Ik schreef dit boek,' vertelt hij, 'omdat ik een tegengeluid wilde laten horen. Ik zal niet ontkennen dat er problemen binnen het lesonderwijs zijn, maar door al die alarmerende geluiden in de media wordt de leescrisis bijna een selffulfilling prophecy. Met dit boek hoop ik de ernst van de situatie te relativeren: het is niet zo dat leerlingen vroeger meer lasen. Dat denken vooral degenen die vroeger zelf veel lasen en dit nu nog steeds doen, maar de werkelijkheid is anders. Het lezen van

uittreksels is van alle tijden: toen ik op school zat had je het *Prisma Uittrekselboek*, nu heb je *scholieren.com*. Ondertussen zijn de onderwijsboeken voor literatuur veel beter geworden. Die waren echt gruwelijk.'

Het leesniveau is minder slecht dan wordt gesuggereerd?

'Uit het internationale PISA-onderzoek uit 2018 zou blijken dat het leesniveau van jongeren zo slecht is dat een kwart van hen analfabeet zou dreigen te worden. Maar dit zijn onjuiste conclusies waar de media en leesbevorderaars die subsidies willen binnenhalen mee aan de haal zijn gegaan: als je het rapport goed leest, blijkt dat Nederlandse leerlingen vooral wat betreft evalueren en reflecteren onder het gemiddelde scoren, maar dat ze wat ze lezen best begrijpen. Daarnaast zet ik vraagtekens bij de vorm van zo'n PISA-onderzoek. Ik heb zelf een keer meegedaan, zeg maar als leerling: ik vond de teksten, allemaal zakelijke, niet om doorheen te komen zo saai. Als je leerlingen daarna vraagt of ze lezen leuk vinden, is het logisch dat ze "nee" invullen. Uit recent CPB-onderzoek bleek bovendien dat lees- en rekenvaardigheden van kinderen uit verschillende landen eigenlijk moeilijk te vergelijken zijn; je moet je dus niet blindstaren op de uitkomsten van die

vergelijkingstoetsen. Wat de discussie over de leescrisis overigens ook vertroebelt, is het zwartgallige idee dat het vermeende lage leesniveau komt doordat er te weinig literaire teksten worden gelezen.'

Het maakt niet uit wát je leest, áls je maar leest? In *Omdat lezen loont*, waarin mensen uit de literatuurwetenschap en letterenwereld de leescrisis analyseren en een crisisplan presenteren, noemt schrijver-columnist Ivo Victoria dat 'een zwaktebod'.

'Soms helpt het als leerlingen op een lager niveau beginnen. Een vier-havo-leerling zou van mij gewoon *Gijp* van Michel van Egmond mogen lezen, ik begrijp die aantrekkingskracht best. Zolang je als leraar maar stuurt, en de leerlingen helpt met hun boekenkeuze en stapjes laat zetten. Al kan je dat stijgen van het leesniveau niet afdwingen, dat gaat heel geleidelijk en daar heb je vooral leeskilometers voor nodig. Ik ben daarom een voorstander van het lezen van veel boeken, in plaats van aandacht voor ingewikkelde programma's om het literaire niveau zo snel mogelijk omhoog te krijgen.'

Wat zou dan eigenlijk het doel van het middelbaar lesonderwijs moeten zijn?

'Los van allerlei praktische doelen, zoals het verbeteren van de leesvaardigheid en woordenschat en dergelijke, moet het lesonderwijs ook iets van een gemeenschappelijk cultureel kader scheppen, waaraan je, al is het maar minimaal, iets van een culturele identiteit aan kunt ophangen. Daarom ben ik ook helemaal niet tegen een beetje canon in de bovenbouw, dat mag best. Ook op het vmbo: iedereen heeft recht op cultureel kapitaal. Dus als je dat kunt brengen als docent, en je bent zelf enthousiast over een klassiek werk, moet je dat zeker doen. Joke Brasser is bijvoorbeeld zo iemand die dat kan (zie pagina 25). Haar programma voor de onderbouw, klassiekers in de klas, is fantastisch. Maar zekerheid dat het aanslaat heb je niet: je kunt niemand literatuur door de strot duwen.'

Wat er wordt behandeld is dus afhankelijk van wie er voor de klas staat?

'Ja. Het feit dat de overheid steeds minder eisen stelt aan studenten van

Stichting CPNB, uitgeverij Das Mag, Frontaal en Boekhandel Van Gennep slaan de handen ineen voor een groots Rotterdams leesclubfestival in het kader van de Boekenweek.

Het festival vindt plaats op **vrijdag 17 maart 2023**. Een tiental auteurs, onder wie Valentijn Hoogenkamp, Alex Boogers en Israel van Dorsten, gaan dan door heel Rotterdam in gesprek over hun laatste boek met 25 lezers. Daarnaast is er een speciaal programma met Boekenweekauteurs Lize Spit en Raoul de Jong. Rondom het thema 'Ik ben alles' worden zij in twee verschillende zalen geïnterviewd aan de hand van lezersvragen uit het publiek; welke vragen zullen zij aannemen en welke vragen geven zij met een druk op de knop liever door aan de auteur in de andere zaal?

Na afloop is er een spetterend slotfeest – in de volksmond bekend als het Rotterdams Boekenbal – dat wordt georganiseerd door boekhandel Van Gennep.

Medeorganisator Frontaal, het maandelijkse literaire podium van Rotterdam, organiseert in de week voorafgaand aan het Boekenweekfestival diverse literaire activiteiten, met onder meer programma's en workshops van Maxim Februari, Spraakuhloos en Shantie Singh.

**hebban.nl/boekenweek/
boekenweekfestival**

NA PROZA KOMT POËZIE

In de kunst van de roman zijn ze gepokt en gemazeld: hun romans werden warm onthaald, genomineerd en bekroond. Als dichter publiceren zij nu hun eersteling.

Ik meld mij aan, ik meld mij af
Philip Huff
Prometheus,
€ 19,99

Alleen de warme dagen waren echt
Rob van Essen
Atlas, € 19,99

In ***Ik meld mij aan, ik meld mij af*** dicht Philip Huff over uiteenlopende onderwerpen als familie, de natuur, het stadsleven, technologie – en de liefde. 'Sterke, beeldende gedichten met een rake, weemoedige sfeer, trefzeker en liefdevol weergegeven. Philip Huff dicht met een scherp oog en een warm hart,' looft Micha Andriessen. 'Confronterend, woedend, teder, prachtig,' oordeelt Ellen Deckwitz.

Elke overeenkomst met zijn romans en verhalenbundels berust op toeval, al is er in ***Alleen de warme dagen waren echt*** van Rob van Essen ook sprake van ontregeling en herkenning, melancholie en ontroering. Zijn gedichten zijn toegankelijk maar niet zonder verborgen betekenissen, met aandacht voor de mensen op straat en de bewegingen van het eigen hart. Leven, liefde, dood en doem – niets blijft onbesproken. Een melodische, troostrijke bundel waarin zomerse en winterse dagen elkaar afwisselen en het besef van eindigheid wordt bestreden met verdriet, aanstekelijke vrolijkheid en serene berusting.

De Bronzen Uil voor beste debuut werd afgelopen december uitgereikt aan Lisa Weeda, voor **Aleksandra**, waarin de gelijknamige hoofdpersoon de Oekraïense geschiedenis van haar familie tot leven wekt. 'Een ode aan de opstand van de verbeelding tegen het cynisme van de macht,' aldus de jury, die gefascineerd was 'door de literair zorgvuldige wijze waarop de kleine en grote geschiedenis met elkaar worden verbonden, waarin de harde realiteit contrasteert met het surrealistisch universum'.

Aleksandra
Lisa Weeda
De Bezige Bij, € 22,99

BEKROONDE BOEKEN

Tom Hofland sleepte de BNG Bank Literatuurprijs in de wacht met zijn roman **De menseneter**. Daarin moet een goedwillende manager tientallen trouwe collega's 'wegwerken' na een bedrijfsovername. Een ondankbare taak die hij graag uitbesteedt aan een malafide headhunter. 'Een aanklacht tegen de ontmenselijking in het bedrijfsleven, mét gevoel voor humor,' schreef de jury. 'Binnen het schema van het genre, weet Hofland de lezer steeds opnieuw te verrassen. Hij is origineel en beschikt over een rijke verbeelding. Een verademing in een literair klimaat waarin het vooral autofictie is wat de klok slaat.'

Foto: Sophie van der Kroon

De menseneter
Tom Hofland
Querido, € 24,99

still uit de
otome *Fatal*
Frame

Spelend lezen

De Scriptieprijs Leesbevordering, die tweejaarlijks door Stichting Lezen in Nederland, samen met Iedereen Leest in Vlaanderen, wordt uitgereikt, is gewonnen door Marie Buesink. Zij onderzocht de *otome*, een oorspronkelijk Japans mediagenre dat tekst combineert met visuele en audio-elementen, in games die je voornamelijk leest/speelt op een game-console of op een smartphone. Volgens Buesink zou een aangepaste toepassing van het format mogelijkheden kunnen bieden voor aarzelende lezers: 'Met beeld, geluid en een voorleesstem erbij, kan lezen makkelijker worden gemaakt. Lezen van een scherm zou dan misschien een opstapje kunnen zijn naar traditionele literatuur.' De scriptie *A novel, a game, or a 'glorified powerpoint slideshow'?* *Otome visual novels as contemporary ergodic literature* van Marie Buesink is te vinden op lezen.nl.

Sarah Burgerhart revisited

Seksueel misbruik, zwijgen en huwelijksdwang – in **Historie van mejuffrouw Sarah Burgerhart** beschreven Aagje Deken en Betje Wolff wat het betekende om als meisje op te groeien in de achttiende eeuw. Om jongeren diepgaand te betrekken bij deze literaire klassieker, ontwikkelden Yra van Dijk (hoogleraar Nederlands), Joke Brasser (literatuurwetenschapper en docent) en Marie-José Klaver (vakdidacticus en onderzoeker) een nieuwe lessenreeks. Daarin wordt *Sarah Burgerhart* gelezen als *coming of age*-roman, en vergeleken met andere literaire teksten uit verschillende periodes waarin vergelijkbare thema's aan bod komen: van het middeleeuwse *Marieken van Nieumeghen* tot het hedendaagse *Drift* van Bregje Hofstede. Docenten kunnen twee routes kiezen: klassikaal de hele roman lezen (aan de hand van een wekelijks leesdoel) of een selectie aan brieven. Een exemplaar van het boek, bijvoorbeeld in de moderne vertaling van Tonnus Oosterhof (Kleine Uil), voor elke leerling wordt geadviseerd. De lessenserie plus bijbehorende animatie zijn gratis te vinden op literatuurgeschiedenis.org en kunnen direct in de klas worden ingezet. Literatuurgeschiedenis.org, klassiekersindeklas.nl

Historie van mejuffrouw Sarah Burgerhart
Aagje Deken en Betje Wolff
(vertaling Tonnus Oosterhof)
Kleine Uil,
€ 23,99

LANG ZULLEN ZE LEZEN!

Leesbevordering toen, nu en in de toekomst

Dit jaar bestaat Stichting Lezen 35 jaar. Ter ere daarvan een terug- en vooruitblik op de thema's van Lezen Centraal, het congres dat Stichting Lezen jaarlijks organiseert om wetenschappelijke inzichten en inspirerende praktijkvoorbeelden op het gebied van leesbevordering te delen met leesbevorderaars te lande.

Welke ontwikkelingen hebben we de afgelopen drie decennia gezien in het leesgedrag, de leesmotivatie en de leesvaardigheid van kinderen en jongeren? Hoe hebben ouders en professionals zich ingezet om kinderen te laten opgroeien tot lezer? En hoe zorgen we samen met kinderen en jongeren, ouders, docenten, pm'ers, bibliotheken en anderen die ertoe doen dat in 2038 – als Stichting Lezen vijftig jaar bestaat – iedereen toegang heeft tot mooie verhalen en voldoende leesvaardig is om ervan te kunnen genieten? De presentatie van Lezen Centraal 2023 is in handen van Amber Kortzorg. Key-notesprekers Gert Biestra (professor of

Educational Theory and Pedagogy, University of Edinburgh), Roel van Steensel (bijzonder hoogleraar Leesgedrag, Vrije Universiteit Amsterdam), Eliane Segers (hoogleraar Leren & Technologie, Radboud Universiteit; wetenschappelijk directeur Expertisecentrum Nederlands), en Christien Tammes (curriculumontwikkelaar en taalexpert SLO), schetsen in de ochtend een actueel beeld van de leesvaardigheid en de meest recente inzichten. In de middag is er, zoals gebruikelijk, een keur van deelsessies over uiteenlopende thema's.

Voor meer informatie en inschrijving: zie achterpagina en lezen.nl.

2022 Lees je rijk

Een kennismaking met de vele mogelijkheden die rijke teksten bieden om te werken aan kennisopbouw en om de leesvaardigheid en leesmotivatie van leerlingen te vergroten.

**2021
Lees je nu, lees je later – Tijd voor een leesoffensief**
De overheid heeft opgeroepen tot een leesoffensief met als doel laaggeletterdheid te voorkomen, leesvaardigheid te bevorderen en het plezier in lezen te vergroten. Een vernieuwende blik om tot concrete resultaten te komen.

2020 Het oneindige verhaal – Over de doorgaande leeslijn

Een presentatie van *De doorgaande leeslijn; de leesontwikkeling van 0-20 jaar*, met nieuwe inzichten uit wetenschappelijk onderzoek naar de ontwikkeling van leesmotivatie en literaire competentie; de leesopvoeding thuis; lezen in een digitaal tijdperk; en effectief leesonderwijs.

**2019
Te mooi om waar te zijn – Over het (laten) ervaren van de schoonheid en kracht van boeken**
Een terugkeer naar de basis: proza en poëzie als kunstwerk.

Illustraties: Peter van Hugen

2018 Ik zie, ik zie wie jij niet ziet...

– **Hoe lezen kan verruimen en verrijken**
Lezen draagt bij aan burgerschapsvorming. In welke mate worden ouderen, migranten, lhbt'ers en andere groepen stereotiep neergezet in verhalen en romans? Waarom hebben kinderen recht op diversiteit in (kinder)boeken? En hoe is het daarmee feitelijk gesteld?

2017 Op verhaal komen

– **Over schrijven, lezen en verbeelden**
Een duik in het verhaal, op zoek naar de creatieve middelen die verhalenmakers inzetten om de lezer, luisteraar of kijker ontroert, ontzet, verheugd, verward of verrijkt achter te laten.

2016 Van boeken word je beter

Word je echt beter van lezen – taliger, socialer, intelligenter, empathischer, gezonder? Over de opbrengsten van lezen in het kader van het Jaar van het Boek en het programma Tel mee met Taal.

**2015
De lezer van nu**
– **Over aan- en afhakers**
Games, smartphones, tablets en sociale media zijn voor jongeren een aantrekkelijk alternatief voor lezen. Tegelijk bieden die nieuwe media ook nieuwe mogelijkheden om een verhaal te lezen en vertellen. Wie is de lezer van nu, wie haakt er aan en wie valt af?

2014 Jongens scoren met lezen!

Jongens blijven achter bij meisjes op het gebied van lezen. Over de verschillen in leesmotivatie, en wat ze betekenen voor de leeseducatie.

2013 Voorlezen vanzelfsprekend

Voorlezen is voor iedereen: van de kinderopvang, via de basisschool en de voorleeswedstrijd Read2Me! in de brugklas, naar poëzievoordracht in het voortgezet onderwijs, tot voorlezen aan volwassenen.

2012 Lezen in het vmbo – Wat maakt het verschil?

Een kennismaking met de uitkomsten van het SALSA-onderzoek (Studie naar Achtergronden van Lees- en Schrijf-ontwikkeling bij Adolescenten) en praktijkvoorbeelden die werken.

2011 Van BoekStart tot Boekenweek – Leesbevordering van 0-18 jaar

Wat is de betekenis van vrijetijdslezen in de taal- en leesontwikkeling van kinderen en jongeren? Met tips voor het structureel en doeltreffend werken aan leesonderwijs, en aandacht voor de website leesplan.nl.

2010 Lezen aan de basis – Leesmotivatie en literaire competentie in het basisonderwijs

Wat betekent literaire competentie voor kinderen in de basisschoolleeftijd? Welke stappen zetten zij in hun leesbeleving en hoe stimuleer je hen daarbij?

2009 Klein beginnen

Wat zijn de preventieve effecten van leesbevordering aan jonge kinderen? Waar begint de doorgaande leeslijn? Hoe geef je samenwerking met andere organisaties vorm?

2008 Hoe overleef ik... lezen in het vmbo

Hoe is het gesteld met het leesgedrag van vmbo'ers? En hoe slagen sommige scholen en docenten erin hun leerlingen te enthousiasmeren? Met aandacht voor het boek *Hoe overleef ik... lezen in het vmbo* van Dick Schram, en voor de winnaars van de door Stichting lezen uitgeschreven prijsvraag 'Lezen in het vmbo'.

2007 Lezen tussen 10 en 14

Over (het ontbreken van) de doorgaande leeslijn tussen bovenbouw basis- en onderbouw voortgezet onderwijs. Met tips voor een integrale aanpak van leesbevordering en literatuuronderwijs voor deze leeftijdscategorie.

2006 Als ik dubbelklik... – Lezen en media

Op welke manier kunnen media en lezen elkaar beïnvloeden? En hoe kunnen media worden ingezet om het lezen te bevorderen?

2005 Jeugdliteratuur in het voortgezet onderwijs

Welke mogelijkheden biedt jeugdliteratuur voor vmbo'ers tot en met vwo'ers, van brugklas tot en met het laatste schooljaar?

2004 Lezen en leesbevordering binnen de brede school

Inspirerende voorbeelden van brede schoolactiviteiten die het lezen stimuleren en bijdragen aan leesvaardigheid en leesmotivatie.

2003 Cultuur en school – literatuureducatie

Wetenschap en praktijk belicht.

2002 Leesbevordering voor 4- tot 12-jarigen

Over NT2-leerlingen en thuislezen, leesbevordering en gemeentelijk beleid, samenwerking tussen scholen en bibliotheken, en veel meer.

2001 Leesbevordering voor 0- tot 6-jarigen

Welke projecten bestaan er? Hoe schep je de juiste voorwaarden? Hoe zet je het beleid op papier?

TAALGRENZEN ZIJN KUNSTMATIG

Tekst
Mirjam
Noorduijn
Foto
Rosa van
Ederen

Taal gaat over identiteit. Dichter en performer **Tsead Bruinja** is zich hier al sinds zijn kinderjaren van bewust: geboren en getogen in Friesland sprak hij eerder Fries dan Nederlands. Toen hij de eerste tweetalige Dichter des Vaderlands (2019-2020) werd, nam hij zich daarom voor een inclusieve bloemlezing samen te stellen, met poëzie in alle talen die er in het (voormalig) koninkrijk gesproken worden. 'Alleen zo kan het verhaal van Nederland echt worden verteld.'

Er is altijd veel taal in mijn jeugd geweest,' vertelt Tsead Bruinja. 'Mijn ouders spraken mijn eerste kinderjaren Fries met mij, maar daar kwam het Nederlands al snel bij, onder meer door school waar wel Fries werd gesproken, maar Nederlands de voertaal was. Daarnaast hoorde ik via de televisie ook veel Duits – wij hadden geen kabel – en mijn vader luisterde veel naar de RONO, de Regionale Omroep Noord en Oost, waar je dan weer Gronings hoorde. In Friesland heeft bovendien ieder dorp een eigen dialect: in de buurt van Leeuwarden, waar wij eerst woonden, spreken ze heel anders dan rond Kollum, waar wij later naartoe verhuisden. Aan hoe iemand spreekt kan ik horen waar die vandaan komt.'

Dus wat betekent taal voor jou?

'Aan de ene kant zorgt taal voor verbinding: je voelt een band met de mensen die jouw taal spreken. Maar je kunt ook buiten de groep vallen door je eigen taal. Bijvoorbeeld als je zonder

dat je je daar bewust van bent iets in het Fries zegt in een omgeving waar anderen geen Fries spreken. Ik herinner me nog een moment in de bus naar mijn middelbare school in Leeuwarden waar ik op het vwo zat, samen met jongens die naar het gymnasium gingen. Ongemerkt zei ik iets waar zij mij toen om uitlachten. Als zoiets gebeurt, voel je je een buitenstaander. Taal geeft uiting aan de identiteit van de groep waartoe je behoort, of wilt behoren. Door mijn tweetaligheid werd ik me al jong bewust van de verschillende identiteiten die je hebt in de verschillende talen die je spreekt, en dat dat positieve en negatieve gevolgen kan hebben.'

Is er voldoende erkenning voor streektalen en dialecten?

'De overheid biedt wel enige ruimte voor het in stand houden van streektalen en dialecten. Er zijn ook verschillende subsidies. Zo heeft het Nederlands Letterenfonds regelingen voor de Friese literatuur. Maar er zijn nog wel meer talen die het verdienen

om beschermd te worden. In het algemeen geldt dat er veel vooroordelen heersen over dialecten en streektaalen. In de media, maar ook in cabaret of films, worden ze vaak ingezet om een lokale, boerse sfeer op te roepen – zoals indertijd in de drama-serie *Bartje* van Willy van Hemert, naar de gelijknamige streekroman van Anne de Vries – of ze worden gebruikt om de spot mee te drijven. Denk maar aan hoe in het verleden Surinaamse mensen werden nagedaan. Ik hoop met de publicatie van *De eerste bloemlezing van de Nederlandse poëzie* die vooroordelen weg te kunnen nemen. Om beeldvorming te voorkomen heb ik daarom heel bewust niet bij de gedichten zelf vermeld in welke taal ze oorspronkelijk geschreven zijn, maar alleen in de verantwoording. Het gaat mij om het gedicht, de tekst. Ga eerst maar eens lezen. Neem de taal maar zelf in de mond, en probeer maar te begrijpen wat er staat. En als je er niet uitkomt is er de Nederlandse vertaling om je te helpen.'

Waarom is die erkenning van andere talen en dialecten zo belangrijk?

'Je wilt dat mensen in de samenleving mondig en weerbaar zijn. Daarvoor moeten ze zich gezien en serieus genomen voelen. En dat begint bij de eigen taal. Eentaligheid is in de wereld bovendien een uitzondering. De meeste mensen hebben meerdere talen leren spreken. Als je een andere taal spreekt, kan je je beter in de ander verdiepen – in het beste geval snap je wat de positie van iemand anders is en begrijp je hem beter: uiteindelijk kan iedereen het beste in de taal die hem het meest eigen is, vertellen over wat hij heeft meegemaakt. Zo heb ik heel veel dingen in mijn jeugd in het Fries beleefd. Ook nieuwkomers in Nederland moeten we serieus nemen door ze in hun eigen taal hun verhalen te laten vertellen en schrijven. Daar moet ook een plaats voor zijn binnen de literatuur, in de ruimste zin van het woord, zonder onderscheid tussen hoge en lage cultuur. Als bloemlezer gaat het mij erom dat ik kijk naar mijn eigen blik, hoe die door cultuur en traditie bepaald is, en hoe ik die kan openbreken en verbreden. Misschien is dat wel een soort plicht. Iedereen moet kunnen meedoen, toch?'

Maar hoe heb je dat in de praktijk gedaan? De gedichten in je bloemlezing zijn in 26 verschillende talen geschreven, die spreek je niet allemaal.

'Zeker kan ik de ene taal beter lezen dan de andere. Maar met de beperkte kennis die ik had, heb ik alle bundels die mogelijk relevant konden zijn doorgenomen en kon ik zo toch een heel eind komen. Ik heb ook hulp gehad: van collectiespecialist Arno Kuipers van de Koninklijke Bibliotheek die voor mij regelmatig in de depots dook, op zoek naar poëzie die ik eventueel kon gebruiken, en van mensen die mij geschikte gedichten hebben gestuurd na een online oproep. Daarnaast heb ik natuurlijk Fries, Gronings en Drents werk opgenomen dat ik al kende, en evergreens zoals bijvoorbeeld *Heftan tattat* van Willem Wilmink.'

Heeft het maken van de bloemlezing tot nieuwe inzichten geleid?

'Eigenlijk was het hele project een ontdekkingsreis: alleen al het maakproces riep behoorlijk wat vragen op. Ik ben een witte man van middelbare leeftijd, [lachend] al kan ik me ook nog

wel een boertje uit het noorden voelen, maar dat perspectief dwong me voortdurend heel goed na te denken over mijn keuzes, en vervolgens de compositie. Dat maakte het proces spannend. Daarnaast waren er een aantal specifieke eyeopeners. Zo had ik mij nooit echt serieus verdiept in de Surinaamse of Antilliaanse literatuur. Doordat ik er nu meer tijd aan heb besteed, ben ik die poëzie veel meer gaan waarderen. Wat ook een ontdekking was, was de poëzie van kinderen en mensen met een verstandelijke handicap. Door mijn vriendin, die eveneens dichter is en in de jury zat van de dichtwedstrijd *Doe Maar Dicht Maar* van Het Poëziepaleis, las ik op een gegeven moment het gedicht van de negenjarige winnaar Steijn Minholts, *Amper*, en toen dacht ik ja, dit soort gedichten horen ook thuis in een bloemlezing die het verhaal van Nederland wil vertellen. Het deed mij inzien dat het gezond is om met een wat bredere blik naar poëzie te kijken.

Wat deze bloemlezing duidelijk maakt: taalgrenzen zijn kunstmatig. Talen ontwikkelen zich gewoon zoals ze zelf willen, die laten zich niet inkaderen. Streektaalen en dialecten tonen hoe divers al die talen kunnen zijn, en hoeveel mogelijkheden er zijn in klank. Poëzie is daarbij belangrijk: je beweegt je tenslotte met taal door je leven heen.' ●

Er heersen veel vooroordelen over dialecten en streektaalen

Tsead Bruinja

(Rinsumageest, 1974) is dichter van Fries- en Nederlandstalige poëzie. Zijn eerste dichtregels schreef hij als dertienjarige: in het Engels in een Ryam agenda, zittend in het trappenhuis van zijn middelbare school in Leeuwarden. Na het behalen van zijn vwo-diploma studeerde hij Engels en Fries in Groningen. Tijdens zijn studententijd begon hij in het Nederlands en Fries te publiceren en richtte hij

het Groningse festival *Dichters in de Prinsentuin* op. Bruinja's werk wordt gekenmerkt door de afwisseling van kwetsbare, lyrische gedichten en harde gedichten die de wreedheid van de wereld tonen. In 2019 en 2020 was hij de zevende Dichter des Vaderlands. Recent verscheen van hem *De eerste bloemlezing van de Nederlandse poëzie*: een inclusieve bundel met gedichten in onder meer het Fries, Limburgs en

Zeeuws, het Papiamentu en Sranantongo, Engels en Bahasa Indonesia. Deze alledaagse, politieke, lyrische, sombere en geestige gedichten vertellen samen het verhaal van Nederland.

De eerste bloemlezing van de Nederlandse poëzie; 101 gedichten uit het Koninkrijk van 1945 tot nu samengesteld door Tsead Bruinja. Querido, € 22,99

“ ZOEKEN NAAR WAT nieuw is

Kunstenaar **Micha Hamel** is componist, muziektheatermaker, dichter en onderzoeker. Naast zijn bed liggen al jaren dezelfde dichtbundels, waaronder de verzamelde sonnetten van Petrarca en *De zoete versie* van Leo Hermens: 'Met deze stapel voer ik het gesprek met mezelf, en met de literatuur.'

'Ik begon eigenlijk pas gericht te lezen toen ik op het conservatorium zat en het lezen als artistieke bezigheid ontdekte. De boeken waarnaar ik zocht, moesten vooral afwijken van de norm, van de traditionele literaire patronen. Dat was ook een soort pose van mij, als eigenwijze jonge kunstenaar. Zo las ik experimentele romans van conceptuele schrijvers als Bert Schierbeek en Jacq Vogelaar. Maar echt levensbepalend was *Het leven een gebruiksaanwijzing* van Georges Perec. Dit was anders dan alles wat ik tot dan gelezen had: het boek draait niet om één verhaal, maar om wel honderden verhalen in honderden stijlen, die met elkaar verbonden zijn door een Parijs' appartementen-gebouw. Aan de hand van precieze beschrijvingen van allerlei objecten in al die appartementen leer je de bewoners

en hun levens kennen. De manier waarop Perec met zijn non-psychologische benadering het menselijke blootlegt, was een ontdekking. Net als in een muziekstuk, werkt bij Perec de constructie, de stevigheid van het concept op alle niveaus door, verhaal, taal, stijl. Het boek heeft mijn leven veranderd: ik begreep toen dat kunst het domein van de vrijheid is.'

Je was als kind geen lezer?

'Wat ik tot mijn veertiende eindelijk deed was legoën met mijn oudere broer: steeds nieuwe dingen verzinnen, en bouwen. De maker die ik toen was ben ik altijd gebleven. Na het zien van *Amadeus* – een steengoede film – heb ik de legosteentjes vervangen door noten en ben ik gaan componeren. Ik speelde hobo en best aardig piano,

Tekst Mirjam Noorduijn
Foto Merlijn Doornik

maar het was nooit in mij opgekomen dat er achter de muziekboeken nog een poppetje stond. Door die film realiseerde ik mij ineens: verrek, je kan ook zelf muziek verzinnen.

Ja, culturele vorming was zeker een wezenlijk onderdeel van mijn opvoeding. Mijn vader – ontwikkelingspsycholoog aan de Vrije Universiteit –, speelde goed piano en er werd veel muziek gemaakt: op Sinterklaasavond werd niets uitpakket voordat er Sinterklaasliedjes bij de piano waren gezongen. En er werd ook veel gelezen. Vooral door mijn moeder die als documentalist bij het Nederlands Theaterinstituut werkte. Dat zij ons wekelijks meenam naar de bibliotheek vonden we gewoon. We namen stapels boeken mee, maar wat ik allemaal las weet ik niet meer precies. Het enige wat me nu te binnen schiet is een kindereencyclopedia van mijn broer waarin ik eindeloos kon bladeren: die bood mij een venster op de wereld. En mijn vader verzamelde strips, geen *Suske en Wiske* en zo, maar antieke, gemaakt tussen 1910 en 1960. Ik doe dat nu zelf ook: ik volg de Spaanse makers van graphic novels Prado en Guillem March. En ik bewonder de Amerikaanse strips uit de jaren veertig van Alex Raymond en Chester Gould die stripspeurder Dick Tracy leven inblies: zij zijn de Dantes en Boccaccio's van de strips. Alles zit erin: spanning, humor, maatschappijkritiek.'

Wat trekt je zo aan in strips en graphic novels?

'Ze hangen tussen verschillende kunstvormen in. Daarin voel ik veel ruimte om te ontdekken. Die heb ik nodig. Gaandeweg ben ik als kunstenaar zelf ook steeds meer de grenzen van de disciplines waartussen ik mij beweeg gaan opzoeken. Zo werden mijn gedichten steeds grafischer. En met *Het Zwarte Raam* – een sprookje over de klimaatcrisis en liefdesverhaal ineen – heb ik in 2021 voor het eerst in mijn leven een theaterstuk gemaakt: gecomponeerd én geschreven, voor theatergroep Orkater. Geen enkel kunstwerk ontstaat in een vacuüm, het een komt voort uit het ander, toch zoek ik altijd naar wat nieuw is en anders kan. Zo is mijn onlangs verschenen dichtbundel *is daar iemand* dit keer geen verzameling van afzonderlijke gedichten, maar één verhaal: in 103 gedichten beschrijf ik mijn ervaringen in een psychiatrisch ziekenhuis waar ik ooit twee maanden

heb gewoond. Dat doe ik wel echt vanuit mijn dichterschap: de bundel is geen patiëntenrelaas, of een één-op-één-dagboek of zo.'

Je zat op het conservatorium en werd componist en dirigent. Hoe ontdekte je dat er ook een dichter in je zit?

'Presentator Lex Bohlmeijer van Radio 4 heeft mij met de dichtkunst in aanraking gebracht. Zijn vrouw Phyllis Ferwerda was pianist en docent bij ons op het conservatorium en hun huis was voor ons studenten een soort honk. We kwamen daar vaak. Behalve over muziek werd er door Lex, die van huis uit literatuurwetenschapper is, ook veel over boeken en poëzie gesproken. Ik raakte geïnteresseerd en kocht soms een bundel. Van Tonnus Oosterhof bijvoorbeeld: zijn gedichten vond ik spannend, speels en onverwachts. Maar degene die ik hier echt niet genoemd mag laten is de Franse dichter Guillaume Apollinaire [1880-1918 red.]. Ik was vierentwintig en studeerde in de Verenigde Staten toen ik van een vriend een bundel in een Engelse vertaling cadeau kreeg. Hij introduceerde een manier van dichten die ik niet kende: Apollinaire experimenteert met typografische vormgeving, laat leestekens weg en zijn taal wisselt van hoogstaand Frans in de lyrische traditie tot straattaal. "À la fin tu es las de ce monde ancien" – "Uiteindelijk ben je deze oude wereld beu", zo begint zijn gedicht 'Zone' uit de bundel *Alcools*. Daarin blikt hij terug op de wereld van de negentiende eeuw, maar breekt hij tegelijkertijd de nieuwe eeuw open: het leest als een droomtocht door Parijs. Als Apollinaire de enige schrijver op deze wereld zou zijn, zou ik literair toch volkomen bevredigd worden.'

En door hem ben je gaan dichten?

'Niet direct. Ik schreef als student veel brieven met twee goede vriendinnen, een actrice en zangeres. Ik ontdekte dat door op verschillende manieren te schrijven de inhoud net wat anders overkwam, en werd mij bewust van het manipulatieve aspect van de taal. Mijn engagement met schrijven is soort van organisch ontstaan.'

Taal is voor jou dus de basis, als dichter en lezer?

'De rijkheid van vocabulaire is voor mij de bron van alles. Ik kan soms wel drie maanden zoeken naar het juiste woord.

En ik kan schrijvers op zinsniveau wegleggen omdat ze onnauwkeurig zijn. We hebben een taal, denk ik dan, gebruik 'm! Couperus kon dat. Maar ook bij een schrijver als Allard Schröder staat ieder woord op de goede plek. In zijn magnifieke roman *De dode arm* cultiveert hij een soepele manier van schrijven die hem uniek maakt. Boven zijn zinnen hangt een soort lyrische mist. Mooie woorden gebruik je omdat er iets anders mooiers uit kan opstijgen. Dat is lyriek – de taal tilt je naar een nieuw niveau en geeft je toegang tot een dimensie van de werkelijkheid die buiten het alledaagse valt.' ●

Micha Hamel

(Amsterdam, 1979) legt zich sinds vijftien jaar vooral toe op het componeren van muziektheaterproducties, waaronder de opera's *Snow White* (Nationale Reisopera, 2008) en *Caruso a Cuba* (Nationale Opera, 2019), en een drietal interdisciplinaire voorstellingen voor het Holland Festival. Daarnaast maakt hij samen met animatiekunstenaar Demian Albers (studio APVIS) poëtische ervaringen voor virtual reality. Hun recentste werk *Apart Samen* (2021) werd geselecteerd door het Nederlands Filmfestival en won prijzen in Oostenrijk, Berlijn en Tokio. Momenteel werkt hij met hoogleraar en letterkundige Els Stronks (Universiteit Utrecht) aan het project schrijfakademie.nl voor creatief schrijfonderwijs voor het middelbare schoolvak Nederlands. Ook is hij dirigeer-coach in het AVROTROS-programma *Maestro*. Hamel publiceerde zes dichtbundels.

michahamel.com

1994

afgestudeerd aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag als componist en orkest dirigent

1994

student aan het Tanglewood Music Center, Boston (VS)

2000-2002

chef-dirigent Noordhollands Filharmonisch Orkest

2010-2021

lector performance practice kunstvakhogeschool Codarts Rotterdam

2013

Jan Campert-prijs voor de dichtbundel *Bewegend doel*

2015

lid KNAW Akademie van Kunsten, voorzitter werkgroep Kunst en Wetenschap

OP DE COVER

Een kijkje in
het atelier van
Janneke Ipenburg

“ INSTAGRAM IS NET ÉÉN GROOT MUSEUM

Zebra heeft een neushoornneus, inktvis een snavelmasker in de kleurrijke dierenverkleedpartij die Janneke Ipenburg tekende voor *Het feest*. Dat ze een groot bewonderaar is van Shaun Tan en Carll Cneut zie je terug in haar werk – in de mysterieuze sfeer, de gestapelde compositie, in de ietwat afwezige blik van de dieren.

Het gutst van de regen als Janneke Ipenburg de achterdeur opent van haar West-Friese stolpboerderij. In de boerenkeuken vertelt ze hoe ze hier verzeild raakte, in een zoektocht naar een huis met flink wat schuurruimte. 'We kwamen steeds een stukje noordelijker van Amsterdam uit, het werd almaar hoger, hoger en hoger.' Het is er landelijk wonen. In de tuin en in de polder wemelt het van de dieren, vertelt ze. Er zijn volop spinnen, torren, padden en vlinders, soms vindt ze een dode veldmuis, hermelijn of konijn dat ze met belangstelling bestudeert. Die voorliefde voor dieren zie je terug in haar illustraties.

Raketkostuum

In haar atelier liggen de tekeningen uit *Het feest* al klaar om gefotografeerd te worden. Pinguïn, wasbeer en nijlpaard dragen een kwallemuts, apenmasker en gestreepte trui, want ze zijn voor

het dierenverkleedfeest allemaal als dier verkleed. Kameleon wil ook graag naar binnen, maar slaat met zijn raketkostuum de plank mis. Ipenburg laat zien hoe ze schildert: met acrylverf, heel ambachtelijk, laag over laag. 'Ik houd van kleur en ga altijd op zoek naar de mooiste combinaties,' licht ze toe. 'Het was een bewerkelijk project. Met elke spread ben ik wel een volle week bezig. Soms breng ik wel acht tot tien lagen acrylverf aan, net zolang tot ik tevreden ben.'

Surrealisme

In de hoek bij het raam beheert ze de voorraad van haar webwinkel. In setjes van vijf, gebundeld met elastiekjes, staan ansichtkaarten klaar om verstuurd te worden. Op een kastje aan de overzijde staan prentenboeken die ze mooi vindt uitgesteld. 'Het werk van Shaun Tan is bijna surrealistisch, het blijft me verwonderen,' vertelt ze enthousiast.

Tekst en foto's
Annemarie Terhell

**Janneke
Ipenburg**

‘Ook de illustraties van Carll Cneut vind ik spannend, soms vervreemdend. Ik heb een zwak voor boeken die zich afspelen in een heel eigen wereld, maar die qua symboliek wel raken aan wat je meemaakt als mens.’

Theatervormgeving

Ipenburg is blij dat ze haar plek nu gevonden heeft als jeugdboekillustrator. ‘Na mijn studie theatervormgeving heb ik tien jaar gewerkt als decorontwerper. Daar liep ik tegen praktische zaken aan: er was altijd te weinig geld voor het decor, je moest de spullen voor weinig bij elkaar schrapen. Dat ik niet zo technisch ben, was erg onhandig. Ik herontdekte mijn liefde voor prentenboeken en dacht: ik geef mezelf twee jaar om voet aan de grond te krijgen in de kinderboekenwereld. Na zes jaar schilderen en tekenen, met daarnaast bijbaantjes in de horeca, dacht ik: o, help, het is nog steeds niet gelukt.’

Walhalla

Instagram opende uiteindelijk deuren. Ze maakte een account aan en ontdekte: ‘Wat een walhalla! Het is net één groot museum! Ik raakte door zoveel mensen geïnspireerd, in een paar jaar tijd heb ik enorm veel eigen werk gemaakt. Het hielp me ook aan opdrachten. Rian Visser was bezig met een dichtbundel en benaderde mij voor de tekeningen. Onze werelden passen heel goed bij elkaar, ontdekte we.’ Het werd een symbiotische samenwerking, waarbij ze elkaars werk gebruikten als inspiratie. *Alle wensen van de wereld* kreeg lovende recensies en dat bracht de bal aan het rollen. ‘Nu krijg ik de ene opdracht na de andere en ben ik helemaal waar ik wilde zijn.’ ●

“
**Ik heb een
zwak voor
boeken
die zich
afspelen in
een heel
eigen
wereld**

Janneke Ipenburg (Roosendaal 1979) studeerde theatervormgeving aan de HKU en logopedie aan de Hogeschool Utrecht. In 2020 debuteerde ze als jeugdboekillustrator en auteur in *Het Taalmonster van Kaat* (uitgeverij Levendig), een boek over taalontwikkelingsstoornis. Een jaar later verscheen de dichtbundel *Alle wensen van de wereld* met gedichten van Rian Visser, dat werd bekroond met een Zilveren Griffel. Haar prentenboek *Het feest* verscheen begin maart bij uitgeverij Leopold. In de webwinkel Polder Illustraties verkoopt Ipenburg ansichtkaarten, boekenleggers en posters van haar werk.
jannekeipenburg.com

KWALITEIT EN PLEZIER VOOROP

Twee bevlogen uitgevers vertellen over hun kinderboekenseries voor beginnende lezers: Wende Wilbers, uitgever bij Querido Kinderboeken vertelt over Tijgerlezen; en Jolijn Swager, uitgever kinderboeken bij Volt over de non-fictiereeks BAM!

Tekst
Eva Gerrits

**“
LEREN
LEZEN
MET
PLEZIER!”**

**Wende
Wilbers**

‘We zijn in 2016 begonnen met de Tijgerlezenserie, naar een idee van Edward van de Vendel. Meestal leveren auteurs bij Querido een idee in voor een nieuw boek, voor Tijgerlezen vragen wij ze een tekst te schrijven met de doelgroep beginnende lezers voor ogen. Daarnaast proberen we auteur en illustrator vanaf het begin te laten samenwerken, zodat tekst en beeld elkaar meteen versterken. Auteurs krijgen zoveel mogelijk vrijheid, we kijken alleen naar het aantal zinnen per pagina of lange, lastige woorden. We delen de titels niet in naar AVI-leesniveau; we willen vooral leesplezier meegeven en kinderen de teleurstelling besparen dat ze onder het veronderstelde leesniveau voor hun leeftijd zitten. Onze enige schrijfaanwijzing: het moet spannend zijn of grappig. Dat zorgt ervoor dat kinderen blij worden van lezen en ermee doorgaan!’

Tekst-beeldverhouding

Bij de introductie van Tijgerlezen aan de boekhandel, gaven we als doelgroep alleen aan: beginnende lezers tussen

**Jolijn
Swager**

**“
KINDEREN
KUNNEN
MEER
DAN WE
DENKEN”**

‘Het viel me op dat kinderen soms met tegenzin gaan lezen in een boek dat ze niet echt aanspreekt. Ze kunnen dan kiezen uit een paar titels op dat ene plankje in de schoolbib ‘voor hun niveau’, of pakken een oud boekje van een broer of zus die al kan lezen. Maar als je start met lezen is het veel fijner als de onderwerpen zo dicht mogelijk bij je eigen interesses liggen. Dus lezen over

wat je het liefste doet of over een lievelingsdier bijvoorbeeld. En waarom kan een kind wel de hele dag gamen, maar niet lezen over gamen omdat dat woord te moeilijk zou zijn? Zo ontstond BAM!: een serie non-fictieboekjes voor beginnende lezers over favoriete onderwerpen: gamen, voetballen, paardrijden, panda's, haaien en honden.

Vrolijk en leesbaar

De deeltjes volgen losjes de AVI-regels, zoals niet te lange zinnen en het beperken van woorden met veel lettergrepen, en bij lastigere of langere woorden staat erbij hoe je het uitsprekt, maar ze zijn niet ingedeeld naar technische leesniveaus. Het zijn vooral vrolijke, leesbare boeken. Een kind kan meer dan we denken.

De ervaren kinderboekenschrijvers Joukje Akveld, Fred Diks en Tiny Fisscher hebben de eerste titels geschreven; voor de illustraties hebben

de zes en negen. Aan de hand van het binnenwerk lieten we vervolgens zien dat er keuze is tussen boeken voor iets geoeffendere lezers (met meer tekst) en voor beginnende lezers (vooral beeld). Die gevarieerde tekst-beeldverhouding biedt kinderen ook zelf gelegenheid te kiezen waarin ze op dat moment zin hebben: nu iets met meer plaatjes, dan weer iets om te lezen. De boekhandel en bibliotheek waren blij dat er naast de serie van Zwijsen een kwalitatieve beginnende-lezersserie bijkwam in handen van Querido en haar auteurs voor het algemene publiek, en kocht alle titels trouw in. Ook Stichting Lezen ondersteunde vanaf het begin ons initiatief.

Van idee naar Griffel

Schrijven voor Tijgerlezen bevalt onze auteurs – onder wie Simon van der Geest, Joke van Leeuwen en Anna Woltz – goed en het levert fijne boeken op. Een van de eerste was *Bob Popcorn* van Marancke Rinck en Martijn van der Linden, inmiddels een succesvolle serie met vijftigduizend verkochte exemplaren. Het gaf de ruimte ook andere auteurs te vragen, zoals Catharina Valckx, die met *Die kleine is Don, de lange Sjon* een Zilveren Griffel won. Tijgerlezen is een belangrijke serie geworden in boekhandels, scholen en bibliotheek, voor beginnende lezers om zelf te lezen, en om voor te lezen. Het blijft een enorm plezier daaraan te werken, en belangrijk! ●

naarschoolmetquerido.nl

we juist gezocht naar jong talent, voor een frisse uitstraling. De ruggen zijn voorzien van blokjes, die een vrolijk geheel vormen als je de deeltjes naast elkaar zet, wat uitnodigt de serie uit te bouwen.

Leuke feitjes

De reacties zijn verrassend goed, zowel vanuit het onderwijs als de boekwinkels. Ook leermiddelenontwikkelaar Blink is enthousiast. Veel positieve feedback was gericht op de aansprekende onderwerpen voor kinderen. Er hebben zich al auteurs en illustratoren gemeld die ook een deeltje willen maken, en kinderen en boekhandels hebben zelf onderwerpen ingestuurd – in de eerste boekjes was een boekenlegger ingestoken met de vraag over welk favoriet onderwerp het volgende boek moet gaan. Leuke feitjes zijn er nooit genoeg, dus wat mij betreft leert ieder kind lezen met BAM!“ ●

Foto: Wolfgang Schmidt

COLUMN

Erna Sassen

(Beverwijk, 1961) is actrice en theatermaker en debuteerde in 2004 als jeugdboekenschrijfster. Haar jongerenboek *Er is geen vorm waarin ik pas* (2017) werd bekroond met de Gouden Lijst. Samen met Martijn van der Linden maakte ze in 2021 *Zonder titel*, dat de Nienke van Hichtumprijs won. In januari verscheen het vervolg: *Neem nooit een beste vriend*.

Gunst

In *Neem nooit een beste vriend* gaat Joshua (17 jaar, 4 vmbo) op zoek naar een kunstenaar die hij kan ‘gebruiken’ voor zijn schoolexamen tekenen. Een aantal kunstenaars passeert de revue, onder wie Kati Heck. Omdat ik ervan uitga dat de meeste jongeren haar niet kennen, vroeg ik Martijn (van der Linden, red.) om iets van haar werk te tekenen. Toen Martijn de redactie en mij deze illustraties stuurde, mailde hij erbij: ‘Ik vraag me af of we dit wel mogen publiceren, want deze kunstenaar leeft nog.’

O ja. Beeldrecht. Niet bij nagedacht.

‘Anders laten we deze twee gewoon vervallen,’ zei Martijn royaal.

‘Echt niet!’ riep ik. ‘Dat ga ik wel even regelen.’

Twee maanden en een dreigende deadline bij de drukker later, vroeg ik vertaler Rolf Erdorf of hij misschien mijn brief aan Kati Heck, met een verzoek om toestemming voor het plaatsen van twee nagetekende schilderijen, in perfect Duits zou willen vertalen. Ik had uiteraard nog geen letter aan die brief geschreven want ik vind het nogal ingewikkeld om mensen om een gunst te vragen (althoewel ik daar bij Rolf en Martijn blijkbaar geen enkele moeite mee heb).

Rolf lachte mij hartelijk uit. Echt iets voor mij, ‘het ineens gerezen probleem van misschien honderdduizenden aan zo’n dure eigentijdse kunstenaar te moeten betalen’. Maar die brief kon ik in het Nederlands sturen, want Kati woonde al jaren in Antwerpen. Jammer.

Ik had waarschijnlijk gehoopt dat Rolf haar gewoon even zou bellen, Duitsers onder elkaar, hoe moeilijk kan het zijn. Maar goed. Ik googelen. Ja hoor, Kati Heck met een adres in Antwerpen.

Nog steeds beducht voor het ‘voor niks’ urenlang zwoegen op een brief die misschien niet eens zou aankomen, benaderde ik per mail de Tim van Laere Galerie bij Kati ‘in de buurt’, die haar werk tentoonstelde (niet permanent), met de vraag of het adres nog klopte.

‘Nee, klopt niet meer,’ antwoordde ene Dimitri per ommegaande. En of ik hem even wilde informeren over ‘de specifieke reden’ van mijn brief aan Kati Heck, dan zou hij het met haar bespreken. Specifieke redenen van een brief zijn gemakkelijker te schrijven dan de brief zelf. Ik wierp onmiddellijk de naam van Martijn en een aantal van zijn weergaloos mooie illustraties in de strijd, en toen had ik binnen de kortste keren toestemming.

(Via Dimitri. Niet rechtstreeks van Kati zelf. Ik besloot daar niet langer dan drie nachten van wakker te liggen.)

Dus.

Neem nooit een beste vriend.

En teken geen schilderijen na van nog geen (zeventig jaar-)dode kunstenaars.

In diens stijl mag dan weer wél. ●

Weeping Dylan door Martijn van der Linden

MAART

11-19 MRT

Boekenweek

Het thema van de Boekenweek 2023 is 'Ik ben alles'. Lize Spit schrijft het Boekenweekgeschenk en Raoul de Jong neemt het Boekenweekessay op zich. Zij vormen het jongste Boekenweekschrijverskoppel dat voor deze eretaken werd gevraagd. cpnb.nl

12 MRT

Winternachten

Internationaal Literatuurfestival Den Haag writersunlimited.nl

23 MRT

Bekendmaking Boon voor fictie en non-fictie en Boon voor kinder- en jeugdliteratuur
deboon.be

21 MRT

Wereldpoëziedag

23 MRT

Dag van de Literatuur

dagvandeliteratuur.nl

APRIL

5 APR

Lezen Centraal in het Beatrixtheater in Utrecht lezen.nl

8 APR

Prijsuitreiking Woutertje Pieterse Prijs
Voorafgaand aan de prijsuitreiking wordt iedere zaterdag bij *De Taalstaat* op Radio 1 een van de zes nominaties bekendgemaakt. De prijsuitreiking vindt plaats in *De Kinder-Taalstaat* in een speciale aflevering die wordt uitgezonden vanuit het Kinderboekenmuseum in Den Haag. woutertjepieterseprijs.nl

10-24 APR

Kinderjury Stemweken kinderjury.nl

16 APR

Winternachten

Internationaal Literatuurfestival Den Haag writersunlimited.nl

MEI

8 MEI

Uitreiking Libris Literatuurprijs

librisprijs.nl

16 MEI

Annie M.G. Schmitdtlezing

kinderboekenmuseum.nl

17 MEI

Bekendmaking winnaars Kinderjury

kinderjury.nl

24 MEI

Finale De Nationale Voorleeswedstrijd
denationalevoorleeswedstrijd.nl

25 MEI

De Avond van het Spannende Boek

De Hebban Thrillerprijs, de NBD Biblion Gouden Strop, de Schaduwprijs en de Goeken Prijs worden uitgereikt tijdens de Avond van het Spannende Boek in de Bibliotheek Utrecht. Van 26 mei t/m 18 juni vinden de Thriller Weken plaats in boekhandel, bibliotheek en op Hebban. hebban.nl

25 MEI

Uitreiking

P.C. Hooft-prijs 2023 aan Tijs Goldschmidt
literatuurmuseum.nl

31 MEI

Finale Pabo Voorleeswedstrijd
lezen.nl

Schrijf je nu in!

lang zullen ze lezen

Leesbevordering toen, nu en in de toekomst

Lezen Centraal

Woensdag 5 april 2023 Beatrixtheater, Utrecht

Het 35-jarig jubileum van Stichting Lezen is een goede reden om de balans op te maken van meer dan drie decennia leesbevordering. Tijdens het congres kijken we terug én vooruit: naast veranderingen in het basis- en voortgezet onderwijs en in de kinderopvang, bespreken we hoe we leesbevordering toekomstbestendig kunnen maken. Zie ook pagina's 26, 27 in deze *Lezen*.

Toegangskarten zijn vanaf nu verkrijgbaar. Neemt je je collega mee? Dan ontvang je € 30,- korting op het tweede kaartje.

Ga naar onze website lezen.nl voor programma en inschrijving.

Doe mee aan Springlezend LIVE!

Dé interactieve talkshow over leesonderwijs, van en voor leraren. Met onder anderen Angela Esajas, Meester Erwin, Bart Gielen, Naomi Smits en Anna Woltz. Praat mee en laat je inspireren door vakgenoten!

15 maart en 24 mei

Gratis aanmelden via springlezend.nl/live

